

TARTU RIIKLIK ÜLIKOOL

EESTI KEELE PROGRAMMID

TARTU 1972

VA-1498

A-32151 TARTU RIIKLIK ÜLIKOOL

Eesti keele kateeder

EESTI KEELE PROGRAMMID

Tartu Riikliku Ülikooli
Raamatukogu
N

TARTU ÜLIKOOLI
RAAMATUKOGU

S A A T E K S

Käesolevasse vihikusse on koondatud kõik eesti keele kateedri õppejõudude poolt eesti keele erialal õpetatavate ainete programmid. Õppeainetes, mida õpetatakse mitme kursuse jooksul, on ainestik jaotatud kursuste kaupa, ühtlasi iga semestri puhul õppeplaanide kohaselt märkides, millega lõpeb vastav semester, kas eksami- ga või arvestusega. Kursuste puhul, mida õpetatakse mitme eri teaduskonna üliõpilastele, märgitakse ühtlasi, missu- gusele teaduskonnale programm on määratud.

Eesti keele erialale loetavate erikursuste puhul on sel korral, kui erikursuse aine on valitav, antud vas- tavalt valikuvõimalustele mitu eri programmi.

Käesolev vihik on määratud üliõpilastele kursuste ainestikust ülevaate saamiseks. Eriti vajalik on see mittestatsionaarsetele, kellele määratud tööjuhendis programm on esitatud konspektiivselt. Kursuste programmi- des on märgitud ka kõige olulisem kirjandus vastava aine kohta.

Kõik programmid on läbi vaadatud ja kinnitatud eesti keele kateedri ja soome-ugri keelte kateedri koos- olekul 26. aprillil 1971.

Tartu Riikliku Ülikooli
Raamatukogu
N

TARTU ÜLIKOOLI
RAAMATUKOGU

S A A T E K S

Käesolevasse vihikusse on koondatud kõik eesti keele kateedri õppejõudude poolt eesti keele erialal õpetatavate ainete programmid. Õppeainetes, mida õpetatakse mitme kursuse jooksul, on ainekik jaotatud kursuste kaupa, ühtlasi iga semestri puhul õppeplaanide kohaselt märkides, millega lõpeb vastav semester, kas eksami- ga või arvestusega. Kursuste puhul, mida õpetatakse mitme eri teaduskonna üliõpilastele, märgitakse ühtlasi, missu- gusele teaduskonnale programm on määratud.

Besti keele erialale loetavate erikursuste puhul on sel korral, kui erikursuse aine on valitav, antud vas- tavalt valikuvõimalustele mitu eri programmi.

Käesolev vihik on määratud üliõpilastele kursuste ainekikust ülevaate saamiseks. Eriti vajalik on see mittestatsionaarsetele, kellele määratud tööjuhendeis programm on esitatud konspektiivselt. Kursuste programmi- des on märgitud ka kõige olulisem kirjandus vastava aine kohta.

Kõik programmid on läbi vaadatud ja kinnitatud eesti keele kateedri ja soome-ugri keelte kateedri koos- olekul 26. aprillil 1971.

S I S U K O R D

Tänapäeva eesti keel eesti filoloogia osakonna I - IV kursusele. I kursus	6
II kursus	8
III kursus	11
IV kursus	13
Eesti keele ajalugu eesti filoloogia osakonna II - III kursusele.	
1. Eesti kirjakeele ajalugu eesti filoloogia osakonna II kursusele	17
2. Eesti keele ajalooline grammatika I eesti filoloogia osakonna III kursusele (häälikulugu, sõnavara)	22
3. Eesti keele ajalooline grammatika II eesti filoloogia osakonna III kursusele (ajalooline morfoloogia, süntaks)	27
Eesti dialektoloogia eesti filoloogia osakonna IV kursusele	31
Eesti keele õpetamise meetodika eesti filoloogia osakonna IV kursusele	35
Erikursus liivi keelest eesti filoloogia osakonna eesti keele eriharu III kursusele	38
Erikursus eesti regivärsilise rahvalaulu keelest eesti keele eriharu V kursusele	41
Erikursus eesti keele sõnavara päritolust eesti keele eriharu IV kursusele	42
Erikursus eesti leksikograafiast eesti keele eriharu IV kursusele	44
Erikursus terminoloogiast eesti keele eriharu V kursusele	46
Erikursus eesti kirjakeele murdelisest taustast eesti keele eriharu IV kursusele	48
Strukturaallingvistika eesti keele eriharu III kursusele	50
Erikursus uuematest suundadest keeleteaduses eesti keele eriharu V kursusele	52

Praktiline eesti keel vene filoloogia osakonna	
I - IV kursusele (algajaile)	53
Praktiline eesti keel vene filoloogia osakonna	
I - IV kursusele (edasijõudnutele)	59
Praktiline eesti keel Arstiteaduskonna I - III	
kursuse vene õppekeelega üliõpilastele	64
Praktiline eesti keel Majandusteaduskonna I ja II	
kursuse vene õppekeelega üliõpilastele	67
Täiendus üldprogrammile Pedagoogiline praktika	
eesti filoloogia osakonna IV - V kursusele	69
Leksikograafiline praktika eesti filoloogia osa-	
konna II kursusele	72
Murdepraktika eesti keele eriharu II ja IV kur-	
susele	75

T Ä N A P Ä E V A E E S T I K E E L
eesti filoloogia osakonna I - IV kursusele

I k u r s u s

Sügissemestril 2 tundi nädalas, lõpeb arvestusega;
kevadsemestril 2 tundi nädalas, lõpeb eksamiga.

Sissejuhatus. Tänapäeva eesti keele kursuse aine ja ülesanded. Keel kui ühiskondlik suhtlemisvahend ja rahvuskultuuri vorm; selle olemus ja koosseis. Rahvuskeel, rahva-keel ja murded. Eesti rahvuskeele kujunemisest. Keele koostisosad. Grammatika, sõnavara ja keele häälikuline struktuur.

Grammatika osad.

Foneetika.

Keelelised ühikud (lause, sõna, silp, häälik). Sõna osad: 1) grammatilised, 2) foneetilised.

Silp. Silbi omadused ja liigid. Silbitamine.

Rõhk. Dünaamiline ja tooniline, sõnarõhk ja lauserõhk.

Häälikud, nende teke ja liigid. Kõneorganid.

Kõri. Häälikute helilisus; kõrihäälikud eesti keeles.

Manustoru, selle osad ja funktsioon. Suuõõs.

Häälikute moodustamine. Häälikute liigid hääldamiskoha ja hääldamisviisi järgi.

Eesti keele foneemide süsteem. Foneem ja häälik.

Vokaalid eesti keeles, nende hääldus, liigid. Vokaalide esinemine sõna eri asendeis. Diftong. Triftong.

Vokaalide varieerumine: labialisatsioon ja delabialisatsioon, nasalisatsioon, palatalisatsioon, madaldumine ja kõrgenemine, redutseerumine; vokaalide kombinatoorne helitus; vokaalide teke ja kadu.

Konsonandid eesti keeles, nende liigid hääldamisviisi järgi.

Klusiilid. Teenuis ja meedia. Nasaalid.

Spirandid. Frikatiivid ja tremulandid. Sibilandid. Liikvidad. Poolvokaalid.

Konsonantide varieerumised. Konsonantide palatalisatsioon. Dissimilatsioon ja assimilatsioon. Metatees. Afrikaadid.

Konsonantühendid, nende esinemine sõna eri asendeis.

Häälikute kvantiteet. Absoluutne ja relatiivne kestus. Vokaalide ja diftongide kvantiteet eri asendeis. Konsonantide kvantiteet eri tingimustes. Konsonantide pikkussuhted konsonantühendis. Kvantiteedisuhted võõrsõnades.

Sõna sisehäälikud. Sõnavälde.

Sisehäälikute pikkussuhted I, II ja III välte sõnades. Sõnavälte varieerumised.

Praktilisi juhendeid sõnavälte määramiseks.

Astmevaheldus, selle olemus, keeleajalooline taust.

Astmevahelduse esinemine sõna eri asendeis. Astmevahelduse liigid. Astmevahelduse erijuhud. Astmevaheldus võõrsõnades ja -nimedes. Häälikulised muutused käänd- ja pöörsõnades, mida ei tule pidada astmevahelduseks. Ortoeepia. Normipärase hääldamise tähtsus ja sellest kõrvalekaldumise põhjused.

Sagedamaid hääldamisvigu võõrsõnades ja -nimedes.

Võõrkeelte mõju eesti keele häälduses: 1) hüperismi näol (helil. meediad, f pro v, hv, x pro h, š, ž pro s); 2) vokaalide kvaliteedis (äi pro ei, öi pro eu, är pro er, o redutseerumine); 3) III välte puudumine.

Sagedamad murdemõjud: konsonantide kvantiteedi varieerumine, assimilatsioon, sandhi; vokaalide kvaliteedi varieerumine (diftongides, h naabruses, j mõjul).

Ortograafia.

Ortograafia olemus. Eesti keele ortograafia kujunemine. Eesti keele ortograafia printsiibid.

Tähestik. Eesti keele graafika päritolust. Võõrtähed.

Üksikküsimusi eesti keele häälikute kvaliteedi märkimisest.

Klusiilide õigekirjutus sõna algul (p, t, k või b, d, g).

Häälikute f ja v õigekirjutus. h sõna algul. j-hääliku ortograafia.

Klusiili õigekirjutus konsonantühendis.

Kriitilisi juhte vokaali kvaliteedi märkimisel.

Häälikute kvantiteedi märkimine.

Vokaali kvantiteedi märkimine. Pikk vokaal rahvusvaheliste sõnade järgsilbis.

Konsonantide välte märkimine. p, t, k, f ja š välte märkimine eri tingimustes. s-hääliku välte märkimine. Heliliste konsonantide l, m, n, r välte õigekirjutus.

Konsonantühendi välte õigekirjutus.

Ülevaade liidete õigekirjutusest.

Häälikute välte erandlik märkimine hüüdsõnades.

Võõrpärisnimede ortograafia.

Vene nimede kirjutamine eesti keeles.

Kreeka nimede transkribeerimisest.

Lühendite õigekirjutus.

Sõnade poolitamine.

Pärisnimed ja üldnimed eesti keeles.

Suure algustähe kasutamine. Iga sõna suure algustähega. Allorganite nimetused ja pärisnime üldnimeline osa väikese algustähega.

Esimene sõna suure algustähega.

Väike algustäht pärisnimedest pärinevates üldnimedes ja omadussõnades.

Suure ja väikese algustähe võimalused sõltuvalt kontekstist.

II k u r s u s

Sügissemestril ja kevadsemestril 3 tundi
nädalas, lõpeb eksamiga.

Morfoloogia.

Sissejuhatus. Morfoloogia olemus ja alus. Morfoloogia käsitlemise sõnaliigiline süsteem.

Sõnaliigid. Sõnade liigitamise kolm alust: tähendus, muutmisviis ja süntaktiline funktsioon. Sõna liigi tingitus seosest lauses. Kokkupuuteid ja üleminekuid sõnaliikide vahel (nimi- ja tegusõna, omadussõna ja nimisõna, omadussõna ja tegusõna, omadussõna ja määrsõna jt.); määrsõna ja selle alaliigid.

Nimisõna, selle tähendus ja liigid.

Üldnimed, nende rühmitamine tähenduse järgi. Pärinimed. Suur ja väike algustäht.

Nimisõna vormikategooriad. Arv, arvu erijuhud. Mitmuse tunnused. Sõna morfoloogilised osad.

Käänamine. Käänded ja nende arv. Käänete kujunemise keeleajalooline taust. Käänete funktsioonid.

Pea- ja põhikäänded.

Käändkonnad. Käändkondadesse jaotamise alused.

I - VII käändkond.

Käändkondade üldtunnused ja iga tüüpkonna eritunnused. Ülevaade muutevormidest käänd- ja tüüpkonniti (koos paralleelvormidega). Kriitilisi sõnu ja vorme tüüpkonniti.

Tähtsamad vormid ülevaates (ainsuse osastav, ainsuse sisseütlev, mitmuse osastav ja i-mitmus, mitmuse omastav ja de-mitmus). Liit- ja paarissõnade käänamine.

Vöorsõnade ja pärisnimede käänamine.

Muutumatud omadus- ja asesõnad.

Omadussõna. Tähendus ja muutumine. Sõnaliigilisi kokkupuuteid teiste sõnaliikidega (nimisõna, määrsõna jt.).

Võrdlemine. Võrded, nende moodustamine ja õigekeelsus. Kompareerumatud omadussõnad.

Arvsõnad ja nende liigid, tunnused, tähendus. Arvsõna liigilisi kokkupuuteid asesõnaga. Liht- ja liitarvud. Arvsõnade kokku- ja lahkukirjutamine. Arvsõnade käänamine.

Asesõna. Tähendus, funktsioonid ja liigid. Asesõna käänamine. Asesõnaliste sünonüümide õigekeelsus.

Tegusõna. Tähendus, süntaktilised funktsioonid. Tegusõna vormikategooriad (pööre, arv, aeg, kõneviis, tegumood, kõne). Infinitiivid, nende tähendus ja funktsioonid lauses. Kesksõnad. Tegusõna pöördelised ja käändelised vormid.

Pöörded, nende lõpud, tähendus.

Ajad. Olevik, lihtminevik, nende tähendus ja tunnused. Liitvormid: täis- ja enneminevik, nende tarvitamine. Tuleviku väljendamise võimalused eesti keeles.

Kõneviisid. Kindla kõneviisi tähendus, ajad, suhe

teiste kõneviisidega. Tingiv kõneviis, selle tunnused, ajad, õigekeelsus, tähendus. Käskiv kõneviis, selle tunnused, ajad, pöörded, tarvitamine. Kaudne kõneviis, selle tunnused, ajad, pöörded, tarvitamine.

Tegumood. Isikuline tegumood, selle tarvitamine umbisikulises tähenduses. Umbisikuline tegumood, selle tunnused, tähendus.

Eitav ja jaatav kõne. Eitava kõne erinevus jaatavast. Eitussõnad, nende tarvitamine eri vormides. Abiverbid eesti keeles.

Pööramine.

Tegusõna vormistik. Pöördkonnad, jaotuse alused, võrdlus käändkondadega.

I - IV pöördkond. Pöördkondade üldtunnused ja iga tüübi eritunnused. Kriitilisi sõnu ja vorme pöördkonniti. Tähtsamad muutevormid ülevaates (da-tegevusnimi ja nud-kesksõna, käskiv kõneviis, umbisikuline tegumood). Õigekeelsust verbi alalt (tuletusliidetest, murdevigu vormides, rektioonist).

Muutumatud sõnad.

Määr sõna, selle alaliigid ja tähendus liigiti. Kokku puuteid teiste sõnaliikidega. Seos käändsõnaga ja verbi käändeliste vormidega päritolu seisukohalt.

Määr sõna süntaktilised funktsioonid.

Määr sõna võrdlemine. Määr sõna tarvitamise õigekeelsusest.

Abisõnad.

Kaassõnad, nende tähendus ja liigid. Kaassõnade ajalooline kujunemine. Ees- ja tagasõnad. Kaassõnad eri käänetele. Analüütilise ja sünteetilise väljenduse vahekorra. Kaassõnade kokku puuteid teiste sõnaliikidega.

Sidesõnad. Mõiste, liigid tähenduse ja süntaktilise funktsiooni järgi. Sidesõnade õigekeelsusest.

Hüüdsõnad, nende liigiline olemus. Tähenduslikud rühmad. Hüüdsõnade foneetilised ja ortograafilised iseärasused.

III k u r s u s

Sügissemestril 3 tundi nädalas, lõpeb arvestusega;
kevadsemestril samuti 3 tundi nädalas, lõpeb ar-
vestusega.

Süntaks.

Sissejuhatus. Andmeid eesti keele süntaksi uurimisest. Süntaksi aine ja ülesanded. Süntaktilise tasandi koht keele grammatilises ehituses. Süntaktilise tasandi üksused. Grammatiline ja leksikaalne tähendus.

Süntaktilised seosed. Alistumisseos, selle alaliigid (ühildumine, sõltumine, külgnemine). Sõnaühend. Predikaat-susseos. Rinnastumisseos.

Lause. Lause tunnused. Lausete liigitamine kommunikaatiivsete tunnuste alusel. Lausete liigitamine grammatiliste tunnuste alusel. Kahe- ja ühepealiikmelised laused. Pealiikmeteta laused. Lihtlause ja liitlause.

Lause ja tekst.

Lihtlause analüüs. Lauseliikme mõiste. Mitmesõnalised lauseliikmed. Lause pea- ja kõrvalliikmed. Muud elemendid lauses.

Alus. Aluse mõiste ja esinemisvormid. Täis- ja osalus.

Õeldis. Õeldise mõiste ja esinemisvormid. Aluse ja õeldise ühildumine.

Õeldistäide. Õeldistäite mõiste ja esinemisvormid. Aluse ja õeldistäite ühildumine.

Sihitis. Sihitise mõiste ja esinemisvormid. Täis- ja osasihitis.

Määrus. Määruse mõiste ja esinemisvormid. Määruste liigitamise alused. Üld- ja erimäärused. Kohamäärus. Ajamäärus. Viisimäärus. Seisundimäärus. Hulgamäärus. Määrämäärus. Võrdlusmäärus. Põhjusmäärus. Otstarbemäärus. Abinõumäärus. Suhtemäärus. Ainemäärus. Kaasolu- ja ilmaolümäärus. Teomäärus. Tegijamäärus. Sihitismäärus. Õeldistäitemäärus.

Täiend. Täiendi mõiste ja esinemisvormid. Nimisõnaline ja omadussõnaline täiend. Täiendi ühildumine ja sõltumine.

Lisand. Lisandi mõiste ja esinemisvormid. Lisandi ühildumine. Kirjavahemärgid lisandi puhul.

Rõhulaiend. Sidend. Lauselaiend. Üte.

Koondlause. Rinnastumisseose süntaktiline olemus, tema väljendusviisid. Koondlause analüüsi iseärasused. Kirjavahemärgid koondlauses.

Lauselühendiga lause. Lauselühendi mõiste. Süntaktilised seosed lauselühendiga lauses. Lauselühendite liigid. Määruslikud lauselühendid (des-, mata-, nud-, tud-, nuna-, tuna-lauselühend ja absoluutne nimetav). Sihitislikud lauselühendid (da-infinitiiviline, vat- ja mas-lauselühend). Osalause ja lauselühendi vahekord. Lauselühendiga lause analüüsi iseärasused. Lauselühendiga lause õigekeelsus. Kirjavahemärgid lauselühendiga lauses.

Nominalisatsioonid. Nominalisatsiooni ja lauselühendi vahekord.

Liitlause analüüs. Liitlause ehitus ja liigid. Alis- tuvad ja rinnastuvad osalused.

Rindlause. Ühendav, eraldav, vastandav, selgitav ja järeldav seos. Kirjavahemärgid rindlauses.

Põimlause. Põimlause ehitus. Pea- ja kõrvallause. Kaas- ja kõrvallalistuvus. Kõrvallausete liigid. Aluslause. Õeldistätelause. Sihitislause. Määruslaused (koha-, aja-, viisi-, võrdlus-, põhjus-, otstarbe-, määra-, tagajärje-, tingimuslause, sihitismääruslause, tegijamääruslause, õeldistätitemääruslause). Kirjavahemärgid põimlauses.

Kiillause ja kiilsõnad. Kiillause ja kiilsõnade eraldamiseks kasutatavad kirjavahemärgid.

Sõnade järjekord lauses. Sõnade järjekorda mõjustavad tegurid.

Otsene ja kaudne kõne. Tsitaadid.

Leksikoloogia.

Leksikoloogia aine ja ülesanded.

Sõna. Sõna foneetiline ja morfoloogiline karakteristik. Sõna tähendus. Sõna ja mõiste. Sõnavara muutumine. Arhaismid ja neologismid.

Eesti keele sõnavara arengu põhietapid. Sõnavara rikastamise allikad. Laenud.

Sõnade tuletamine. Tüvi ja liide.

Noomeniliited. Isikut märkivad liited (-lane, -line, -nna, -tar, -ja, -nu, -tu, -(i)k, -kas, -nik, -ur, -ar, -er, -rd, -sk, -nd, -ts). Kohta, ala, rühma märkivad liited (-la, -stik, -ndik, -ik, -mu, -(i)stu, -kond). Tegevust, tegevuse üksikjuhtu või tegevuse saadust väljendavad liited (-mine, -us, -is, -e, -u, -i, -ng, -nd, -k, -m, -n). Omadust märkivad liited (-line, -lik, -ne, -lane, -ldane, -kas, -jas, -las, -v, -ik, -e, -mine, -tu, -us). Vähendust ja meelitust märkivad liited (-ke(ne), -u, -i).

Tegusõnaliited. Kausatiive ja faktitiive tuletav liide -ta-. Frekventatiive tuletavad liited -le-, -i, -u-. Translatiive tuletav liide -ne-. Kontinuatiive tuletav liide -tse-. Refleksiive tuletavad liited -u-, -i-, -bu-, -hi-. Momentaane tuletav liide -a(h)ta-. Onomatopoeetilisi ja deskriptiivseid verbe tuletav liide -ise-.

Määrsõnaliited (-sti, -mini, -lt, -malt, -misi, -si, -l, -stikku, -kuti, -tsi, -li, -kil(e), -ti, -kesi, -il(e), -ldi, -ldasa).

Sagedamini esinevad võõrsõnaliited. Nende tähendused.

IV k u r s u s

Sügissemestril 3 tundi nädalas; lõpeb kogu kursust kokkuvõtva eksamiga.

Liitsõna.

Sõnaühend ja liitsõna.

Liitsõna struktuur. Liitsõna foneetiline, morfoloogiline ja semantiline karakteristik.

Liitsõna liigitus põhisõna järgi.

Liitnimisõnad.

Täiendsõna kääne liitnimisõnades.

Lühenenud ja konsonanttüvi täiendsõnana.

Nimetavaline ja omastavaline liitumine.

Täiendsõnade kääne liitomadussõnades.

Liitverbid. Liitverbide struktuur, nende tuletamine ja ortograafia.

Liitmäärsõnad.

Liitabisõnad.

Sõnade kokku- ja lahkukirjutamine.

Kokku- ja lahkukirjutamise põhialused: tähendus, vorm, traditsioon, kontekst.

Nimisõnade kokku- ja lahkukirjutamine.

Nimisõna kokkukirjutamine nimisõnaga. Täiendsõna nimetavas käändes, lühenenud või konsonanttüvega. Täiendsõna omastavas käändes. Subjektiline, objektiline, definitiivne omastav. Täiendsõna mitmuse omastavas.

Täiendsõnaks omadus-, arv-, ase- või määrsõna.

Kolme sõna ühendid (kuumaveeallikas, kolmevärvitrukk).

Põhisõna juurde kuuluvate ja abil ühendatud laiendite kokku- ja lahkukirjutamine (raamatu- ja paberikauplus, ostu ja müügi leping).

Terviku ja osa vahetõrke märkivate sõnaühendite kirjutamine.

Kohanimedede kokku- ja lahkukirjutamine.

Sidekriips kohanimesedes.

Omadussõnade kokku- ja lahkukirjutamine.

ne-, line-liitelised omadussõnad.

Pärisnimede, numbrite, lühendite või märkide kokkukirjutamine omadussõnaga.

Arvsõnade kokku- ja lahkukirjutamine.

Asesõnade kokku- ja lahkukirjutamine.

Verbide kokku- ja lahkukirjutamine.

Liit- ja ühendverbid.

Fraseoloogilised ühendverbid.

Ühendverbide mata-vormi ja kesksõnade kokku- ja

lahkukirjutamine.

Muutumatus sõnade kokku- ja lahkukirjutamine.

Pool, poole, poolt, kaupa, viisi, moodi, haaval, ohu, võitu, pidi, tahes kokku- ja lahkukirjutamine esineva sõna suhtes.

Instruktiivivormide kokku- ja lahkukirjutamine.

Kaassõna kirjutamine käändsõna suhtes.

Sidekriips liitsõnades.

Lugemist hõlbustava, ühendava ja asendava sidekriipsu kasutamine.

Mõttekriips sidekriipsu funktsioonis.

Tähendusõpetus.

Sõna kui keeleüksus. Sõna tähendus. Sõna tähendust kandvad elemendid: tüvi, grammatilised ja tuletusmorfemid. Monoseemilised ja polüseemilised sõnad. Sõna tähenduse muutumine.

Sünonüümid.

Absoluutsed, ideograafilised, stilistilised sünonüümid.

Homonüümid.

Absoluutsed ja osalised, ortograafilised ja foneetilised homonüümid.

Antonüümid.

Fraseoloogia. Keele piltlikkus.

Fraseoloogilised väljendid. Idioomid.

Sõnavara stiililised kihid.

K i r j a n d u s t :

P. Ariste, Eesti keele foneetika, 1953. Eriti lk-d 26-38, 42-48, 50, 51, 57-69, 89-100.

P. Ariste, Eesti keele hääldamine, 1939 (soovitav).

Eesti keele grammatika I, 1. vihik 1963, 2. vihik 1964.

Eesti keele grammatika II, 1. vihik 1966, 2. vihik 1967, 3. vihik 1970.

Eesti keele grammatika III, 1. vihik 1967.

J. Valgma, N. Rimmel, Eesti keele grammatika, Tln., 1970.

Õigekeelsuse sõnaraamat, Tln. 1960, eriti lk-d 833-842,
854-856.

- A. Kask, Eesti keele lauseliigendusest ja lauseliikmeist.-
Keel ja Kirjandus, 1960, nr. 4.
- K. Kont, Teadusliku süntaksi metodoloogiast. Objektist
passiivi liitkonstruktsioonides. - Keel ja
Kirjandus, 1959, nr. 10.
- K. Kure, Eesti keele lauseliigenduse alustest. - Keel ja
Kirjandus, 1959, nr. 1.

Koostanud J.V. Veski, G. Laugaste ja E. Uuspõld.

E E S T I K E E L E A J A L U G U
eesti filoloogia osakonna II - III kursusele.

1. EESTI KIRJAKEELE AJALUGU
eesti filoloogia osakonna II kursusele.
Kevadsemestril 3 tundi nädalas, lõpeb
arvestusega.

I. Sissejuhatus.

Eesti kirjakeele ajaloo kursuse ülesanne ja ainestik. Kirjakeele ajaloo tihe seos eesti rahva ajaloo ja kirjakeele ajaloo suhe ajaloolise grammatikaga, dialektoloogia ja tänapäeva kirjakeele kursusega. Kirjakeele mõiste.

Eesti kirjakeele ajaloo allikad. Kirjakeel ja vastava ajajärgu kirjandus. Kirjakeel ja grammatikad. Kirjakeele normid ja nende kujunemine eri ajajärkudel. Eesti kirjakeele ajaloo periodiseerimisest.

II. Kõige varasemad mälestusmärgid eesti kirjasõnast (XIII - XV saj.).

Kõige varasemad teated eestlastest ja nende maast. Esimesed eesti keele kirjalikud mälestusmärgid. Läti Henriku kroonika, Liber Census Daniae. Koha- ja isikunimesid ning üksiksõnu järgnevaist sajandest. Selle ajajärgu keele erijooni säilinud materjalide põhjal.

III. Muulastele määratud kirikukirjanduse keel (XVI-XVII saj.).

Kahe eesti kirjakeele tekkimise põhjusi. Põhja-eesti keel XVI sajandil. Esialgse eesti kirjakeele kujunemise ajaloolised tingimused. Kullamaa käsikirja keel. Wanradti ja Koelli katekismused ja selle keelelise erijooned. Teisi selle ajajärgu tekste. Tallinna ühiskeel eesti varasema kirjakeele alusena. Selleaegse kirjakeele ortograafilisi, fonetilisi, morfoloogilisi ja leksikaalseid erijooni. Näiteid XVI sajandi lõuna-eesti kirjalikest mälestusmärkidest.

Kirikukirjanduse keele arenemisest XVII sajandil. Georg Mülleri jutluste keele iseloomustus. Turu käsikirja

soomepärasused. Heinrich Stahl varasema saksapärase kirikukirjanduse keele fikseerijana põhja-eesti keele alal. Tema eesti keele grammatika. Eesti keele rahvapärase sõnavara ja grammatilise ehituse väljendusid toleaeegses kirjakeeles. Juhuluule XVI saj. keskpaiku ja selle keeleline iseloomustus. Põhja-eesti keel sajandi teise poole kiriklikes töodes ja ametlikes dokumentides. H. Gösekeni grammatika.

Kirikukirjanduse paralleelne arenemine lõuna-eesti keele alal. Lõuna-eesti kirjakeele arenemise tingimused. Agenda Parva ja J. Rossihniuse kirikuraamatu keelest. Uusi jooni Joh. Gutsclaff'i lõuna-eesti grammatikas. Adrian Virginiuse "Wastse testamendi" keelest.

Kokkuvõtteid kirikukirjanduse keele kujunemisest XVII sajandil.

IV. Maarahvale määratud kirikukirjanduse keelest (XVIII saj.).

Arvustavaid seisukohavõtte senise kirikukirjanduse keele ja selle ortograafia kohta. Keeleliste küsimuste käsitus nn. piiblikonverentsidel. B.G. Forseliuse osa kirikukirjanduse keele ja kirjaviisi arendamisel. Joh. Hornungi grammatika ja noorema põlvkonna keelehuviliste seisukohtade kehtivusele pääs toleaeegses kirjakeeles. Rahvapäraste joonte sissetung kirjakeelde.

Läänepoolsete murdejoonte osatähtsuse tõus XVIII saj. alguse kirjakeeles. "Uue testamendi" keelelised erijooned. Käsikirjalised sõnaraamatud. Vestringi sõnaraamat ja A. Thor Helle grammatika. Piiblitõlke keelest. A. Thor Helle keelelised seisukohad ja kirikukeele stabiliseerumine. A. W. Hupeli grammatika.

Ilmalik-õpetliku kirjanduse keelest XVIII sajandi teisel poolel. Fr. Arvelius ja tema keelelised seisukohad. Willmanni, Luce jt. keeletarvitusest.

Lõunaeestimurdelise kirikukirjanduse osatähtsuse vähenemine XVIII sajandil. Näiteid selle ajajärgu lõuna-eesti keelest (Käsu Hans jt.).

V. Üleminekuajajärgu kirjakeelest (XIX saj. 1. pool).

Huvi tõus keeleliste küsimuste vastu feodalismi kriisi ajal ja selle ühiskondlikud põhjused. Muutused suhtumises eesti keelesse. J. H. Rosenplänter ja tema "Beiträge". Rosenplänteri keelelised seisukohad, suhtumine rahvakeelesse. "Beiträge" osa eesti kirjakeele ortograafia, morfoloogia, tuletus- ja lauseõpetuse ning sõnavara kujunemisel, samuti eesti kirjakeele arenemise suundade määramisel. "Beiträge" kaastöölised. Kr. J. Petersoni keelest ja keelelistest seisukohtadest. O.W. Masing kirja- ja keelemehena. Tema uuendusettepanekud ortograafia alal, tegevus eesti keele ja selle sõnavara uurijana. Masingu teened ühise eesti kirjakeele kujundamisel.

Sajandi II veerandi rahvaraamatute keelest. Rahvapäraste murdeliste joonte osatähtsuse tõus rahvaraamatus. Freundlich, Mannteuffeli, Suve Jaani teoste keelest.

Õpetatud Eesti Selts ja F. R. Faehlmanni keeleline tegevus, tema keelelised seisukohad ja keeletarvitus. E. Ahrensi grammatika.

Üleminek võõrapäraselt kirikukirjanduse keelelt rahvapärasele keeletarvitusele kui sellele ajajärgule tüüpiline nähtus. Siirdumine ühisele kirjakeelele.

VI. Eesti rahvusliku kirjakeele kujunemine (XIX saj. 2. pool).

Kapitalismi arenemine Eestis ja kodanlik-rahvuslik liikumine. Eesti rahvuskeele kujunemine seoses eesti rahvuse kujunemisega. Võitlus ühise eesti rahvuskeele eest. Põhja-eesti kirjakeele osatähtsuse kordkorraline tõus ja lõuna-eesti kirjakeele lõplik väljasuremine. Võitlus vana ja uue kirjaviisi vahel, selle võitluse iseloom, laad ja seos ajajärgu ühiskondliku eluga.

F. R. Kreutzwald ja tema keeleliste seisukohtade kujunemine. Kreutzwaldi teoste keel ja sõnavara. "Kalevipoja" keelest. J.W. Jannseni ja L. Koidula keeletarvitusest. C.R. Jakobson, tema keelelised seisukohad ja keeletarvitus. J. Pärna keelest.

F.J. Wiedemanni keelelised tööd ja nende tähtsus. J. Hurt, tema keelelised tööd ja osa eesti kirjakeele normeerimisel. Mihkel Veske keelelised seisukohad ja nende mõju kirjakeele kujunemisele. K. A. Hermanni tegevus grammatikuna ja eesti sõnavara rikastajana. A. Grenzstein eesti ajalehekeele stiili arendajana ja sõnavaraküsimuste käsitlejana. Eesti Kirjameeste Seltsi osa eesti kirjakeele arendamisel. J. Kurrik ja 1886.a. keelelised võitlused. Eesti kirjakeel sajansi lõpu aastakümneil ja sajandi vahetusel. Kokkuvõtteid ühise kirjakeele kujunemise käigust.

VII. Eesti kirjakeele normeerimine (XX sajandi neljal esimesel aastakümnel.

Muutused sajandi alguse majanduslikus ja ühiskondlikus elus. Elavam keeleline tegevus pärast 1905.a. Keeleliste küsimuste käsitus Tallinnas Estimaa Rahvahariduse Seltsis ja Tartus Eesti Kirjanduse Seltsis. Keelekonverentsid ja nende otsuste osa eesti kirjakeele ühiste normide kujunemisel.

Noor-Eesti ja selle keelelised seisukohad. Joh. Aavik ja tema poolt juhitud keeleuendus. Selle ideoloogilised alused. Joh. Aaviku keeleuendusettepanekud ja nende tarvituselevõtt nooreestlaste poolt. Esteeditseva ilukirjanduse keele ja tarbekeele erinemine 1917.a. revolutsiooni perioodil. Keeleuendusliikumise esialgne tõus revolutsioonijärgsel perioodil. V. Ridala keelelisi eripärasusi. F. Tuglase keel ja stiil. O. Looritsa keeleuendudlik grammatika. Keeleuendusliikumise raugemine 1920-ndate aastate teisel poolel ja 1930-ndates aastates. Keeleuendusliikumise osa eesti ilukirjanduse keele sõnavara ja grammatilise külje kujunemisel. Uendusettepanekute tarvituseletulek sõltuvalt tungivast ühiskondlikust vajadusest.

Eesti kirjakeele normeerimine ja õigekeelsus-sõnaraamatud. J.V. Veski seisukohad ja keeleline tegevus seoses õigekeelsus-sõnaraamatute ja oskussõnastikkude koostamisega. "Eesti keele õigekirjutuse-sõnaraamat" ja selle osa normeeritud kirjakeele kujunemisel. "Eesti õigekeelsuse-sõnaraamatu"

I köite ilmumise osatähtsus 1925. a. Kirjakeele ühtlustamine sajandi 30-ndail aastail seoses "Eesti õigekeelsus-sõnaraamatu" ja E. Muugi "Väikese õigekeelsus-sõnaraamatu" ilmumisega. E. Muugi keelelised seisukohad. Hilisemate keeleõpikute normeeriv laad.

VIII. Tänapäeva eesti kirjakeel.

Eesti kirjakeele stabiliseerumine nõukogude perioodil. Eesti sõnavara rikastumine seoses nõukogude korrale üleminekuga. Sõnavara rikastamise teed. Tänapäeva eesti kirjakeele arenemise tendentsid: lähenemine üldrahvalikule keelele, elukaugete vormide ja sõnade kordkorraline kadumine, tänapäeva ühiskondlike vajaduste rahuldamine.

Eesti kirjakeele normeerimisest viimastel aastakümnetel. "Väike õigekeelsuse sõnaraamat" (1953). "Õigekeelsuse sõnaraamat" (1960). Eesti kirjakeele uurimise ja arendamisega tegelevad organisatsioonid ja asutused ning nende tegevus. Tänapäeva eesti keelelisi küsimusi käsitlevad väljaanded.

Nõukogude ajajärgul ilmunud oskussõnastikud ja oskussõnavara arenemine. Tänapäeva kirjakeele akuutseid küsimusi. Eesti kirjakeele tänapäevane arenemistase võrreldes teiste NSVL rahvaste kirjakeeltega.

K i r j a n d u s t :

A. Kask, Eesti kirjakeele ajaloo I - II, Tartu 1970.

A. Kask, Võitlus vana ja uue kirjaviisi vahel XIX sajandi eesti kirjakeeles, Tallinn 1958.

T ä i e n d a v a t k i r j a n d u s t :

Johannes Voldemar Veski keelelisi töid, Tallinn 1958

(eriti töid nr. 2, 4, 5, 6, 9, 12, 15, 18, 22, 41, 42, 47, 49, 51, 52).

E. Ahven, Eesti kirjakeele arenemine aastail 1900-1917, Tallinn 1958.

Koostanud A. Kask.

2. EESTI KEELE AJALOOLINE GRAMMATIKA I
eesti filoloogia osakonna III kursusele.
Sügissemestril 4 tundi nädalas, lõpeb
arvestusega.

I. Sissejuhatus.

Eesti keele ajalooline grammatika, selle ainestik, jaotus ja ülesanded. Selle seos teiste distsipliinidega.

Jooni eesti keele ajaloolise grammatika senistest käsitlustest.

Eesti keele ajaloolise grammatika põhiallikad: kirja-keel ja selle vanemad mälestised, eesti murded ja neis esinevad vanemad jooned, rahvalaulude keel, sugulaskeeled, laenud ja toponüümika. Ajaloolise grammatika põhilisi uurimis-meetodeid. Võrdlev-ajalooline meetod.

Eesti keele asend teiste soome-ugri keelte hulgas. Soome-ugri keelte sugulusest. Ugri, permi ja volga keeled ning nende suhe läänemeresoome keeltega. Eesti keele kuuluvus läänemeresoome keelte lõunarühma. Läänemeresoome keelte võrdlev grammatika ja selle tähtsus eesti keele ajaloolise grammatika kujundamisel. Eesti keele suhted teiste keeltega.

Mõningaid jooni eesti keele arenemisest. Eesti keele kujunemine varasemate läänemeresoome hõimumurrete baasil. Feodaalne killustatus ja territoriaalsete murrete ning murrakute pidev arenemine. Kahe eesti kirjakeele kujunemine põhiliste murderühmade baasil. Rahvuse ja ühise rahvuskeele tekkimine seoses kapitalismi arenemisega. Põhja-eesti keskmurre eesti rahvuskeele alusena.

II. Ajalooline foneetika.

Eesti keele ajaloolise häälikuõpetuse aine, jaotus ja ülesanded. Eesti keele häälikute süsteem tänapäeva kirjakeeles ja murdeis. Jooni selle häälikulise süsteemi kujunemisest.

Eesti keele silp ja selle struktuur. Konsonantühendi puudumine silbi algul varasemas keeles. Tänapäevase silbi struktuuri kujunemisest.

Rõhk eesti keeles ja selle osa eesti keele grammatilises struktuuris.

Astmevaheldus eesti keeles, selle olemus, laad ja tekimine. Astmevahelduse esinemise tingimused. Astmevahelduse liigid. Tüveline ja sufiksiline astmevaheldus. Tüvelise astmevahelduse liigid: klusiilide laadivaheldus ja hiline vältevaheldus.

K o n s o n a n t i s m.

Klusiilid sõna algul (liht- ja liitsõnades). Klusiilid sõnades, mis liitsõna ilme on kaotanud. Sõnaalgulised klusiilid laen- ja võõrsõnades. Konsonantühendid sõna algul kirjakeeles ja murdeis.

Klusiilid ja nende nõrgad vasted. Silbialgulised üksikkluusiilid sõna sees rõhulise silbi järel ja nende nõrgad vasted.

a) Vokaali järel ($\text{ᵐp} : \text{ᵐβ}$, $\text{ᵐt} : \text{ᵐδ}$, $\text{ᵐk} : \text{ᵐʃ}$). Tugevas astmes $\text{ᵐp} > \text{B}$, $\text{ᵐt} > \text{D}$, $\text{ᵐk} > \text{G}$, nõrgas astmes $\text{ᵐβ} > \text{v}$, \emptyset , $\text{ᵐδ} > \text{j}$, \emptyset , $\text{ᵐʃ} > \emptyset$. Klusiilide geminatsioon illatiivis ja üksiksõnades. Geminatsioon murdeis.

b) Nasaali järel ($\text{ᵐmp} : \text{ᵐmβ}$ /mb/, $\text{ᵐnt} : \text{ᵐnδ}$ /nd/). Tugevas astmes klusiili nõrgenemine ($\text{ᵐmp} > \text{ᵐB}$, $\text{ᵐnt} > \text{ᵐD}$), nõrgas astmes assimilatsioon ($\text{ᵐmβ} > \text{ᵐmm}$, $\text{ᵐnδ} > \text{ᵐnn}$). Laadivahelduse puudumine k-ühendis kirjakeeles, esinemine murdeis (kappas).

c) Liikvida järel ($\text{ᵐlp} : \text{ᵐlβ}$, $\text{ᵐrp} : \text{ᵐrβ}$, $\text{ᵐlt} : \text{ᵐlδ}$, $\text{ᵐrt} : \text{rδ}$, $\text{ᵐlk} : \text{ᵐlʃ}$, $\text{ᵐrk} : \text{ᵐrʃ}$). Erinevus ees- ja tagavokaalsete sõnade astmevahelduses: jal'G : jalà, jä'G : jäljè.

d) Spirandi järel ($\text{ᵐnt} : \text{ᵐhδ}$, $\text{ᵐsk} : \text{ᵐsʃ}$, $\text{ᵐhk} : \text{ᵐhʃ}$). Laadivahelduse puudumine st, sp, tk puhul.

Astmeüldistused.

Silbialgulised üksikkluusiilid kaasrõhulise silbi järel.

Silbilõpulised klusiilid või nende nõrgad vasted paarõhulise silbi järel.

a) Konsonantühendite pl, pr, pj, tr, tj, tv esinemus.

b) Ühend ks kirjakeeles ja murdeis. ke-ühend järgsilpides.

ks-noomenid. Konsonantühendid ts ja ps. Kolme konsonandi ühendid.

c) Klusiili nõrga vaste esinemine ʃ^{r} l, ʃ^{r} r, ʃ^{r} j, ʃ^{r} n ühendis (kael, kaer, lai, teinud).

Klusiilide esinemus rõhuta silbi konsonandi järel: ütelda, parandan, kummardan; puhastab, linaskid.

Klusiilide nõrkade vastete esinemus rõhuta silbi vokaali järel:

a) $\text{ʃ} > \emptyset$: koldes, öhtul;

b) $\text{ʃ} > \emptyset$: lage, julge, anda, jalge, tõmban jt.

$\text{ʃ} > D$: lageda, valada, kalade jt.

c) $\beta > v$: tulevad, kandvat : $\beta > v > \emptyset$: las-kub jt.

Geminaatklusiilid ja nende vaheldus. Geminaatklusiilide vaheldus pearõhulise silbi lühikese vokaali (vakka : vaka) ja pika vokaali, diftongi või helilise konsonandi järel (saata : saadan, nurka : nurga). Vaheldus kaasrõhulise silbi järel (laevastikku : laevastiku). Geminaatklusiili esinemus rõhuta silbi järel. Erandjuhud katma - kaetud, ütleva - öeldakse jt.

Klusiilid sõna lõpul: ʃ^{r} t > D, ʃ^{r} k > \emptyset .

Spirandid: s-häälik tänapäeva eesti keeles ja selle ajalugu. Vältevaheldus s-i puhul. s-hääliku gemineerumine. Geminaat -s ja selle esinemus nii vokaali kui ka helilise konsonandi järel (poiss, varss). Geminaat -s kaugemal sõnas sisekohakäänetes.

h-häälik sõna algul. h esinemus pika vokaali järel. Varasema diftongi järelkomponendi muutumine silbialgu konsonandiks ja h metatees (-ih > -hj-, -üh- > -hv-, -uh- > -hv-). h kadu nasaali ja liikvida järel, kaugemal sõnas ja sõna lõpus.

Nasaalid. Häälik n ja selle esinemus. Häälikuühend ns ja selle arenemine. Geminaat -n. Sõnalõpuline -n.

Häälikud m ja n.

Liikvidad. Häälik l eesti keeles ja selle esinemus. l ~ ll vaheldusi. r-hääliku esinemus.

Helilised spirandid (poolvokaalid) j ja v. Häälik j, selle säilimine, kadumine või muutumine j-ks.

Häälik v, selle esinemus. v kadu labiaalvokaali kõrval.

Konsonantide palatalisatsioon, selle tekke põhjusi. Palatalisatsioon i ja j-i ees.

V o k a l i s m.

Esimese silbi lühikesed täishäälikud. Vokaalide vaheldusi, näit. a ~ ä, a ~ e, a ~ ä, ä ~ e, e ~ ä, e ~ i jt. o ja õ esinemus. Vokaalide muutusi seoses astmevaheldusega.

Esimese silbi pikad täishäälikud. Pikkade vokaalide lühenemisi ja diftongistumisi. ää ~ ea, öö ~ öe, üi ~ üü jt.

Esimese silbi diftongid. Algupärased ja hilistekkinud diftongid. i-lõpulised diftongid. Diftongi järelkomponendi madaldumine (ai > ae jt.). u- ja ü-lõpulised diftongid ja nende arenemine.

Järgsilpide vokaalid ja vokaalharmonia. Vokaalharmonia puudumine eesti kirjakeeles ja sellest tingitud häälikumuutused (ä > a, ü > i, ü > u, ö > e). Järgsilpide o kadumine. Vokaalide vaheldusi järgsilpides.

Sisekadu. Sisekao esinemise tingimused. Juhud, kus sisekadu pole toimunud (näit. õppima jt.).

Lõpukadu. Lõpukao esinemise tingimused. Lõpukao mitteesinemise juhtumeid (laulja, sohva jne.). Muid vokaalide kaojuhtumeid järgsilpides (väikse jt.).

Vokaalide kontraktsioon järgsilpides. Samade vokaalide kontraktsioonid. Eri vokaalide kontraktsioonid.

Järgsilpide algupärased diftongid ja nende esinemus tänapäeva keeles.

K o k k u v ö t t e i d.

Keele arenemise seaduspärasused ja nende avaldumine ajaloolise häälikuõpetuse alal. Keeleliste muutuste vastastikusel sõltuvusel. Eesti keele häälikulise struktuuri erijooned.

III. Jooni eesti keele sõnavara kujunemisest.

Eesti keele sõnavara kujunemisest. Soome-ugri sõnavara. Näiteid permi sõnavarast. Volga sõnavarast. Läänemeresoome sõnavara. Näiteid ühiste laensõnade kohta läänemeresoome keeltes balti, germaani ja slaavi keeltest.

Eesti keele sõnavara pidev täienenemine uute sõnadega, seoses ühiskondliku korra, tootmise, kultuuri, teaduse arenemisega. Sõnade tähenduste muutumine seoses majandusliku, ühiskondlik-poliitilise ja kultuurilise arenemisega. Sõnade tähenduse muutumine materiaalsest ja konkreetsest abstraktseks.

Eesti keele sõnavara täienenemine laenude varal naaberkeeltest (vene, läti, rootsi, saksa, soome keelest). Laenamise põhjusi. Laenude häälikuline mugandamine eesti keele foneetilise süsteemiga. Sõnavara areng feodaalaeelses olustikus.

Eesti sõnavara kujunemisest möödunud sajandil. Rahvuskeele tekkimine ja põhja-eesti keskmurde sõnavara kujunemine üldrahvalikuks sõnavaraks. Murdesõnade tungimine kirjakeelde teistest murretest. Üksikute erialade sõnavara kujunemisest. Näiteid kiriklikust terminoloogiast, arstiteaduse (Kreutzwald), keeleteaduse (Hermann) ja teiste alade sõnavara kujunemisest. Sõnavara täienenemine käesoleval sajandil soome laenudega ja uute tuletistega. Näiteid hilisema teaduskeele terminoloogiast.

Nõukogude ajal tekkinud uued sõnad eesti kirjakeeles. Nende laad, ainealad, keeleline külg. Sõnavara arenemise üldtendentsid.

3. EESTI KEELE AJALOOLINE GRAMMATIKA II
eesti filoloogia osakonna III kursusele.
Kevadsemestril 3 tundi nädalas, lõpeb
eksamiga.

IV. Ajalooline morfoloogia.

Ajaloolise morfoloogia ülesannetest. Ajaloolise morfoloogia seos ajaloolise häälikuõpetusega. Eesti keel aglutineeruv-flekteeruva keelena. Afiksrite tekkimise viisidest. Lõpud, tunnused, liited. Flektiivsete grammatikaelementide tekkimisest. Põhijooni eesti keele ajaloolise morfoloogia uurimise ajaloost.

Arvukategooria kujunemisest. Ainsus. Duaalist ja selle kaheldavaist rudimentidest. Mitmus, selle tunnused. t-mitmuse päritolu. de-mitmuse laienemine vanemas kirjakeeles, põhja-eesti murretes. e-mitmus. i-mitmus, selle päritolu ja esinamus murretes ning kirjakeeles eri ajajärkudel. Seaduspärasustest i-mitmuse tüve kujunemisel. K-mitmuse päritolu ja problemaatilisi küsimusi seoses tema esinemusega eesti murretes. se-mitmusest.

Käändekategooria kujunemisest. Nihkumisi eesti keele käänetesüsteemis. Nominatiivist. Genitiivi lõpu päritolu. Ainsuse genitiivi kujunemine. Siirdumine käändelõpult siseleksioonile. Mitmuse genitiiv. Partitiivi lõpu päritolust. Ainsuse partitiivi vormitüüpide kujunemine ja esinamus rahvalaulukeeles, murdeis, vanemas kirjakeeles. Mitmuse partitiivi kujunemisest. d-lõpuline partitiiv. Lõputa partitiiv. Mitmuse osastava reeglite kujunemisest eesti kirjakeeles. sid- ja si-lõpulise partitiivi päritolust ja levikust. a-partitiiv.

Sisekohakäänded ja nende vormiliste ühisjoonte kujunemine. Illatiivi päritolu ja esinamus rahvalaulukeeles, murdeis ja kirjakeeles. Praeguste illatiivitüüpide (h-illatiiv, de-illatiiv, sse-illatiiv jt.) kujunemine. Lõputa illatiiv mitmuses. Inessiivi päritolu, kujunemine, esinamus murdeis ja kirjakeeles. Tugevaastmeline inessiiv ja selle esinamus. Elatiivi kujunemine ja esinemine.

Väliskohakäänete tekkimine. Allatiivi, adessiivi ja ablatiivi päritolu ja esinemus rahvalaulukeeles, murdeis ja kirjakeeles.

Translatiivi, terminatiivi ja abessiivi päritolust. Nende käänete esinemusest eesti murretes. Essiiv, selle esinemus murdeis ja tarvituseletulek kirjakeeles. Komitatiivi kujunemine.

Instruktiivi, latiivi, ekstsessiivi ja prolatiivi rudimentaarseid vorme eesti murdeis ja kirjakeeles.

Eesti keele käänamissüsteem ja käändtüüpide keeleajalooline taust.

Possessiivsufiksid ja nende esinemus rahvalaulukeeles. Jälgi possessiivsufiksitest varasemas ja tänapäeva kirjakeeles.

Jooni pronoomenite ja numeraalide ajaloost. Järgarvsõnade tunnus. Liitarvsõnade kujunemine eesti keeles.

Komparatiivvormide kujunemisest. Komparatiiv murdeis ja varasemas kirjakeeles. Superlatiiv eesti keeles. kõige abil moodustatud superlatiiv. Lühema superlatiivi tarvituseletulek eesti kirjakeeles. Muid intensiivsuse väljendamise võimalusi.

Verbi käändelised vormid. Infinitiivid. ma-infinitiiv, selle käänded. da-infinitiiv, selle kujunemine, esinemus murdeis ja kirjakeeles. des-vorm. ma- ja da-infinitiivi funktsioonide kujunemisest.

Partitsiibid. Preesensi partitsiip, selle kujunemine, nud- ja tud-kesksõna, nende kujunemine, esinemus murdeis ja kirjakeeles.

Verbi pöördelised vormid. Tegumoe kategooria Impersonaal, selle kujunemine ja tunnused. Impersonaali preesens ja preteeritum. Impersonaali vormide esinemus kirjakeeles ja murdeis. Kausatiivide impersonaal. Impersonaal ja passiiv.

Kõneviisi kategooria, selle kujunemine, esinemus kirjakeeles ja murdeis. Indikatiiv. Konditsionaali tunnused. Imperatiiv ja selle esinemus. Kaudne kõneviis, selle

kujunemine, esinemas murdeis ja tarvitusele tulek kirja-keeles.

Eitav kõne. Eitusverb, selle kujunemine ja esinemas murdeis ja kirjakeeles.

Ajakategooria, selle kujunemine, esinemine kirjakeeles ja murdeis. Preesensi tunnused ja esinemas. Preteeritumi tunnused ja esinemas kirjakeeles ja murdeis. Perfekt ja pluskvamperfekt kirjakeeles ja murdeis. Nende päritolu.

Pöördekategooria. Pöördelõppude päritolust ja kujunemisest. Pöördelõppude esinemisest vanemas kirjakeeles ja murdeis.

Eesti keele pöörämissüsteem ja pöördtüüpide keeleajalooline taust.

Adverbid ja nende suhted teiste sõnaliikidega. Adverbide tekkimisest. Kohaadverbide esinemas ja seos kohakäänetega. Viisiadverbid ja nende seos adjektiividega ning adjektiivide komparatsiooniga. Adverbide kujunemine käänetest. Liitelised adverbid (-sti, -mini, -ti, -li jt.), nende päritolu ja esinemas kirjakeeles ning murdeis.

Kaassõnad ning nende ajaloolised seosed käändsõnadega. Kaassõnade ja käänete vahekorras.

Sidesõnade päritolust.

Põhijooni ajaloolisest tuletusõpetusest.

Noomenite liiteid. Tegijat, tegevust, tegu, tegevus-
saadust ja tegevusvahendit märkivad liited, nende päritolu. Kohta, ala ja rühma märkivad liited ja nende päritolu. Deminutiivid. Käändsõna liidete esinemas murretes.

Verbide liiteid. Kausatiivide, refleksiivide, translatiivide ja inheatiivide, frekventatiivide ja retsiprookide, kontinuatiivide, momentaanide ja onomatopoeetiliste verbide liiteid. Nende päritolu ja esinemas murretes ning kirjakeeles.

V. Peatükke ajaloolisest süntaksist.

Läänemeresoome keelte süntaktilisi ühisjooni. Morfoloogiliste ja süntaktiliste nähtuste vastastikusest seosest.

Totaalsus ja partsiaalsus eesti keeles. Totaalne ja partsiaalne alus, öeldistäide, sihitis, nende kujunemine. Aluse ja öeldise kongruentsi kujunemisest. Omadussõnaline täiend ja selle ühildumise kujunemine. Koha- ja ajamääruse väljendusvõimalusi eesti keeles. Analüütilised ja sünteetilised konstruktsioonid (laual - laua peal).

Lauselühendite päritolust. Liitlause kujunemisloo peajooni.

K o k k u v ö t t e i d eesti keele grammatilise struktuuri kujunemisteest.

K i r j a n d u s t :

- A. Kask, Eesti keele ajalooline grammatika I. Häälikulugu. Tartu 1967.
- L. Kettunen, Estin kielen äännehistoria, Helsinki 1929², 1962³.
- L. Kettunen, Suomen lähisukukielten piirtest, Helsinki 1960. Eesti keele osa.
- L. Hakulinen, Suomen kielen rakenne ja kehitys. Helsinki 1941-46¹, 1961², 1968³.

Koostanud A. Kask ja H. Rätsep.

E E S T I D I A L E K T O L O O G I A
eesti filoloogia osakonna IV kursusele.
Sügissemestril 3 tundi nädalas, lõpeb
arvestusega.

I. Sissejuhatus.

1. Dialektoloogia aine, ülesanded ja seos teiste lingvistiliste distsipliinidega. Territoriaalsed murded ja nende erinevus žargoonidest ja argoodest. Dialektoloogia põhimõisted: murderühm, murre ja murrak. Isoglossid. Vajadus jälgida keelt ja murdeid seoses vastava rahva ajaloo. Dialektoloogia seos ajalooliste teadustega (ajalugu, etnograafia, arheoloogia), aga ka folkloori ja kirjandusega. Murded kui tähtsaim keeleajaloo allikas. Keele varasemate ajajärgude sugemeid tänapäeva murdeis. Eesti murrete tundmise vajadus emakeeleõpetuse seisukohalt.

2. Murrete ja murrakute ajaloolisest arenemisest. Läänemeresoome hõimude murded. Murrete kujunemisest Eesti alal. Territoriaalsete murrakute arenemine feodaalse killustatuse olukorras. Rahvakeele kujunemine. Rahvakeele muutumine ühiseks rahvuskeeleks seoses feodalismi kriisiga ja kapitalismi arenemisega. Territoriaalsed murded kapitalismi ajastul. Eesti murrete ja murrakute kordkorraline assimileerumine sotsialismiajastul. Kirjakeele mõju laiematele rahvamassidele ja murdeliste erinevuste vähenemine. Kirjakeele rikastumine rahvakeele elementidega. Kirjakeele rahvapärusus.

3. Eesti murrete uurimise ajaloost. Varasemad kirjalikud teated eesti murretest. Murdeküsimused varasemates grammatikates. Huvi murrete vastu "Beiträge" päevil. Rosenplänteri ja Masingu tegevus murrete jälgimisel. Faehlmann ja Kreutzwald. Wiedemann eesti murrete uurijana. J. Hurt ja M. Veske eesti murdeid jälgimas. Huvi tõus eesti murrete vastu käesoleva sajandi algul. L. Kettunen eesti murrete uurijana. Süstemaatiline murdeuurimistöö Emakeele Seltsis A. Saareste juhtimisel. Eesti murrete liigendus. Murdealased uurimused. Murdeatlased. Murdesõnavara kogumine.

Murdeuurimistöö nõukogude perioodil. Keele ja Kirjanduse Instituudi töö murdeuurimise alal. Emakeele Seltsi väljaanded. Tartu Riiklik Ülikool.

II. Eesti murrete rühmitus ja nende foneetilised, grammatilised ning leksikaalsed erinevused.

1. Eesti murdekeele märkimisest. Kirjakeele ortograafia ja murrete foneetiline transkriptsioon. Eesti murretes esinevad häälikud ja nende märkimine. Häälikute kvantiteedisuhted ja nende märkimine. Lihtsustatud transkriptsioon.

2. Eesti murrete põhirühmitus: kirde-eesti rannikumurre, põhja-eesti murded ja lõuna-eesti murded. Eesti murderühmade olulisemaist tunnustest ja esinemisaladest. Põhja-eesti murded: saarte, lääne-, kesk- ja idamurre. Lõuna-eesti murded: mulgi, tartu ja võru murre. Eesti tänapäeva murrete ja kirjakeele suhted.

3. Kirde-eesti rannikumurre ja selle jagunemine eri murrakuteks. Rannikumurde häälikulisi, morfoloogilisi, süntaktilisi ja leksikaalseid jooni. Kirde-eesti rannikumurrakute suhteid teiste eesti murrakutega, eriti idamurdega, samuti naaberkeeltega. Rannikumurde osa eesti varasema kirjakeele kujunemisel.

4. Põhja-eesti murded. Eesti saarte murre, selle esinemisala ja jagunemine. Saarte murrakute häälikulisi, morfoloogilisi, süntaktilisi ja leksikaalseid erijooni. Saarte murde suhted lääne-eesti murrakutega. Saarte murrakud ja kirjakeel.

5. Põhja-eesti läänemurre, selle esinemisala ja jagunemine. Häälikulisi ja grammatilisi ning leksikaalseid erijooni. Läänemurde suhteid naabermurretega.

6. Põhja-eesti keskmurre ja selle osa ühise eesti kirjakeele kujunemisel. Põhja-eesti keskmurde murrakute esinemisala ja rühmitumine. Murde häälikulisi, grammatilisi ja leksikaalseid erijooni. Keskmurde suhteid teiste murrakutega.

7. Põhja-eesti idamurre, selle esinemisala ja jagunemine. Kodavere murrak. Idamurde keelelisi erijooni.

Idamurde suhteid naabermurretega ja naaberkeeltega. Kokkuvõtteid põhja-eesti murrete keelelistest erijoontest.

8. Lõuna-eesti murde d, nende kujunemine ja rühmitus. Lõuna-eesti kirjakeel ja selle väljasuremine seoses ühise rahvuskeele kujunemisega. Lõuna-eesti kirjakeele murdelisest baasist.

9. Mulgi murre, selle esinemisala ja murrakud. Mulgi murde häälikulisi, grammatilisi ja leksikaalseid erijooni. Mulgi murrakute suhteid põhja-eesti murretega, eriti läänemurdega.

10. Tartu murre, selle esinemisala, murrakud ja nende rühmitumine. Tartu murde häälikulisi, morfoloogilisi ja leksikaalseid erijooni. Tartu murrakute suhteid naabermurretega.

11. Võru murre, selle esinemisala ning murrakud ja murrakute rühmad. Võru murde häälikulisi, grammatilisi, leksikaalseid erijooni. Setu murrak. Keelesaarte murrakud ja nende seos võru murdega. Vene keele mõju võru murdele, eriti selle häälikulisele ja leksikaalsele küljele.

12. Kokkuvõtteid põhiliste murdeliste nähtuste esinemisala ja leviku kohta. Olulisemate häälikuliste, morfoloogiliste ja leksikaalsete erijoonte levimisala (näit. konsonantühend sõna algul, konsonantide geminatsioon, palatalisatsioon, vokaalide diftongistamine, vokaalharmoonia, samuti üksikute käänd- ja pöörd sõnavormide esinemus jne.).

13. Eesti murrete olukorrast tänapäeval. Murrete assimileerumisprotsess. Kaduvaid ja püsivaid murdejooni. Murre (puhas murre), poolmurre, kõne- ja kirjakeel. Uute elementide (võõrsõnad jm.) assimileerumine murdekeele ja murdeliste joonte assimileerumine kirjakeelele.

III. Jooni murdeuurimise metoodikast.

Murrete vahetu jälgimine lingvisti poolt. Murdekorrespondentide kaastööst murde uurimisel. Küsitluskavad murdeliste nähtuste selgitamiseks. Lingvistiline geograafia ja murdeatlas. Vajadus kaardistada kõiki nähtusi. Ülevaateid eesti murrete häälikulisest ja morfoloogilisest küljest. Eesti sõnavara uurimisest. Murdetekstide väärtusest. Toponüümika uurimisest. Eesti murrete uurimise tänapäevaseid ülesandeid.

K i r j a n d u s t :

- A. Kask, Eesti murrete kujunemisest ja rühmitumisest. Kogumikus "Eesti rahva etnilisest ajaloo", Tallinn 1956.
- A. Kask, Valimik eesti murdenäiteid. Tartu 1962, 1966.
- A. Kask, Eesti murrete uurimise ajaloo. "Kodumurre" 9. Tallinn 1969.

T ä i e n d a v a t k i r j a n d u s t :

- A. Saareste, Eesti murdeatlas I, 1938; II, 1941.
- S. Tanning, Eesti murded I. Mulgi murdetekstid. Tallinn 1961.
- M. Must, Eesti murded II, Keskmurde tekstid. Tallinn 1965.
- H. Keem, Eesti murded III, Tartu murde tekstid. Tallinn 1970.
- Valimik Emakeele Seltsi korrespondentide murdetekste I, Tallinn 1956.
- Pajatusi põhjarannikult. Valimik korrespondentide tekste II, Tallinn 1957.
- Tuulik, kadakas ja leib. III valimik korrespondentide murdetekste. Tallinn 1969.

Koostanud A. Kask.

EESTI KEELĒ ÕPETAMISE
METOODIKA

eesti filoloogia osakonna IV
kursusele.

Sügis- ja kevadsemestril 2 tundi nädalas, lõpeb
kevadepäeval arvestusega.

1. Sissejuhatus. Metoodika aine ja ülesanded. Õpetamis-
meetodi olemus ja ülesanded. Emakeeleõpetaja isik.

Ülevaade eesti keele metoodika kujunemisest.

2. Emakeeleõpetus nõukogude koolis. Emakeeleõpetuse
õpetuslikud, kasvatuslikud ja praktilised ülesanded. Ema-
keeleõpetuses rakendatavad õppeprintsipid, -vormid ja
meetodid.

Eesti keeleõpetuse iseärasused ja ainetik eri koo-
liastmel. Programmid, aine jagunemine klassidesse. Üle-
vaade kasutusel olevaist õpikuist. V - VIII klassi prog-
ramm, õpikud.

3. Keeleõpetuse tund. Töövõtteid emakeeletunnis. Gram-
matilised harjutused. Näitlikustamine keeletunnis: eri lii-
ki keelelised tabelid; keelelised ja ortograafia-alased
albumid; flanellograafia; keelelised diafilmid; magnetofon
emakeeletunnis. Tahvli kasutamine. Käsitahvel. Programm-
õppe elemente emakeeletunnis.

Keeletunni tüübid ja struktuur. Töö organiseerimine
uue aine käsitlemisel. Õpiku kasutamine ja õpilaste isesei-
sev töö aine omandamisel. Töö sõnaraamatuga jt. õppevahen-
ditega. Õpilaste teadmiste kontroll. Suuline ja kirjalik,
individuaalne ja frontaalne kontroll; klassi aktiveerimise
individuaalse kontrolli ajal; tihendatud kontroll; tahvli
kasutamine kontrolli käigus.

Kordamine, pidev ja tsükliline. Kordamistund. Harju-
tustund. Kontrollitund. Kontrollitööd, nende liigid ja hin-
damine. Kodused tööd, nende laad ja juhendamine, kontrollimise
ja hindamine.

Keeleõpetuse tunni omadused; tunni vaatluse ja ana-
lüüsi alused.

4. Töö planeerimine õppeperioodiks. Plaan-konspekt keeletunnis.

5. Foneetika käsitlus. Häälikuõpetuse tähtsus ortoeepia, ortograafia ja morfoloogia seisukohalt. Foneetikakursuse asend ja põhiteemad. Häälikute liikide ja kvaliteedi käsitlemine. Häälikute kvantiteedi ja sõnavälte käsitlemine. Astmevahelduse käsitlus. Tähtsamad ortograafia teemad seoses foneetikaga ja nende käsitlemine. Näitlikustamine häälikuõpetuse ja ortograafia tundides.

6. Morfoloogia käsitlus. Morfoloogia õpetamise ülesanded ja meetodilised alused. Sõnaliigid ja nende käsitlus. Pea- ja põhimuuted. Tüüpkonnad; tüüpsõna olemus ja selle selgitamine. Töövõtteid käänd- ja pöördtüüpide käsitlemisel. Kitsaskohti muutkonniiti. Komparatsiooni käsitlemine. Õpilaste iseseisev töö morfoloogiatunnis. Kinnistavate harjutuste laad. Oskuste ja teadmiste kontroll. Näitlikustamine morfoloogiatunnis: tahvli, käsitahvli, tabelite ja albumite ning teiste õppevahendite kasutamine.

7. Süntaksi käsitlus. Lauseõpetuse ülesanded. Lause liikmete käsitlemise eesmärk ja põhialused; lauseanalüüsi meetodika. Meetodilisi juhtmõtteid liitlause käsitlemisel. Lauseühendite käsitlemise iseärasusi. Iseseisva töö ja harjutuste laad süntaksi käsitlemisel. Lauseõpetuse seos stiili- ja sõnavaraõpetusega. Näitlikustamise võimalusi lauseõpetuse tundides. Kirjavahemärkide õpetamine ja kordamine.

8. Derivatsiooni õpetamine, selle eesmärk ja meetodika. Sufiksitate käsitlemine sõnavaraõpetusliku eesmärgiga. Liitsõna. Kokku- ja lahkukirjutamine, töövõtted nende selgitamisel, näitlikustamise võimalused selle aineosa puhul.

9. Ortograafia õpetamise meetodika üldisi põhimõtteid. Ortograafiavigade liigid, nende põhjused ja vältimine. Harjutusi ja töövõtteid ortograafia õpetamisel. Etteütled, nende liigid, teostamine ja hindamine. Grammatilised ja ortograafia-alased kirjandid.

10. Kõnearendus, selle tähtsus ja meetodika.

11. Stiili- ja sõnavaraõpetus. Keeleõpetuse, eriti süntaksi osa stiiliarendamise seisukohalt.

12. Sagedasemad murdejooned õpilaste keelepruugis, nende arvestamine foneetika ja morfoloogia käsitlemisel.

13. Süstemaatilise keeleõpetuse seos emakeeleõpetuse teiste sektoritega (kõnearendus, ortograafia, kirjandus- ja kirjandiõpetus). Keeleõpetus vanemais klassides.

14. Klassivälised tööd keele alal.

15. Eesti keele kabinet koolis.

K i r j a n d u s t :

Eesti keele õpetamise metoodika küsimusi. Tallinn 1957.

Eesti keele õpetamise metoodika küsimusi. Tallinn 1960.

Eesti keele õpetamise metoodika küsimusi. Tallinn 1962.

E. Koit, Süntaksi käsitlemine VIII klassis. Tartu 1970.

T. Öunapuu, Kontrolli ja enesekontrolli võimalusi eesti keele tunnis. Tartu 1971.

Koostanud G. Laugaste, E. Koit ja T. Öunapuu.

ERIKURSUS LIIVI KEELEST

eesti filoloogia osakonna eesti keele eriharu III kursusele.

Sügissemestril 2 tundi nädalas, lõpeb arvestusega.

1. Läänemeresoome keeled. Liivi keele asend läänemeresoome keelte seas. Liivi keel kui läänemeresoome vana hõimukeel.

2. Liivlaste elukohast. Liivlaste arv. Liivlaste nimetustest. Liivi murded ja murrakud.

3. Liivlaste ajaloost. Arheoloogia andmed liivlastest ja nende asumisalast. Kuralaste küsimus. Liivlased saksa röövvalutajate sissetungi ajal 13. sajandil. Liivlaste ajaloost 14. - 18. sajandil. Liivlased 19. sajandil. Salatsi liivlased. Liivlastest 20. sajandil.

4. Liivi keele uurimise ajaloost. Vanimad kirjapanekud liivi keelest 13. sajandil. Th. Hiärne sõnakogu. A. L. Schlözeri kirjapanekud 18. sajandil. Liivi keele ülestähendusi 19. sajandi algul. J. A. Sjögren liivi keele uurijana. F. J. Wiedemann liivi keele uurijana. Esimesed liivikeelsed raamatud. E. N. Setälä liivi keele uurijana. V. Thomsen katkeintonatsiooni avastajana. L. Kettunen osa liivi keele uurimises. Liivi folkloori uurimine ja kirjapanemine. Liivi kirjakeelest 20. sajandi 20. - 30. aastail. L. Posti liivi häälikuloo uurijana, Tartu Riikliku Ülikooli osast liivi keele uurimises sõjajärgsel perioodil (P. Ariste, E. Väari).

5. Liivi keele foneetika. Klusiilid liivi keeles. Siibilid liivi keeles. Liivi keele vokaalid. Diftongid liivi keeles. Triftongid liivi keeles. Katkeintonatsioon. Geminaadid. Kvantiteedist liivi keeles. Konsonantühendid liivi keeles. Liivi keele foneetilisest transkriptsioonist. Sjögren-Wiedemanni märkimisviis. Liivi kirjakeele ortograafiast.

6. Liivi morfoloogia. Käänded liivi keeles. Pronoome-
nite käänamisest. Pöörded liivi keeles. Ajavormide moodus-
tamine. Kõneviisid liivi keeles. Eitava kõne moodustamine
liivi keeles. Passiivist liivi keeles. Infinitiivid liivi
keeles. Partitsiivid liivi keeles. Adverbid liivi keeles.
Kaassõnad liivi keeles. Verbiprefiksud.

7. Liivi keele süntaksi küsimusi. Lihtlause. Liitlau-
se. Sidesõnadest liivi keeles. Debitatiivsust väljendava-
test konstruktsioonidest liivi keeles.

8. Liivi keele häälikuloo küsimusi. Konsonantism. Klusiilid sõna algul. Helilistest klusiilidest. Kaks konsonan-
ti sõna algul. Sõnaalguline h. Muud konsonandid sõna al-
gul.

Klusiilid sõna sees. Astmevaheldusest liivi keeles.
Katkeintonatsioonijärgne geminaat. Klusiili ja helilise
konsonandi ühend. Geminaatklusiilid. Klusiilid sõna lõpul.
Sibilantide ajaloo. h sõna sees. Muud konsonandid sõ-
na sees. Palatalisatsioon.

Vokalism. Esimese silbi lühikesed vokaalid. Metonüü-
mia. Pikad vokaalid ja nende diftongistumine. Vokaalide
kvantiteedi vaheldumisest. Vokaalimuutusi. i opentees.
Diftongid. Järgsilpide vokaalid. Järgsilpide diftongid.
Vokaalharmonia. Apokoop ja sünkoop.

9. Liivi keele ajaloolisest morfoloogiast. Käänete aja-
loost. Daativ. Translatiiv-komitatiiv. Väliskohakäänded.
Mitmus liivi keeles. Liivi konjugatsiooni kujunemisest.
Potentsiaal. Kaudne kõneviis. Passiiv.

10. Liivi keele sõnavarast. Liivi keele genuinne sõ-
navara. Ainult liivi keeles esinevaist sõnadest. Liivi-
eesti sõnavaralised vahekorrad. Läti laenuid liivi keeles.
Alamsaksa laenuid liivi keeles. Eesti laenuid liivi keeles.

11. K o k k u v ö t v a t. Liivi keele tähtsus
eesti keele uurimisel.

K i r j a n d u s t :

- П. Аристе, К вопросу о развитии ливского языка. - Труды Института языкознания АН СССР, 1У, 1954, 1к. 254-307.
- П.А. Аристе, Ливы и ливский язык. - Известия Академии Наук Эстонской ССР У11, Таллин 1958, 1к. 36-46.
- L. Kettunen, Untersuchung über die livische Sprache. I. Tartu 1925.
- L. Kettunen, Livisches Wörterbuch mit grammatischen Einleitung. Helsinki 1938.
- L. Kettunen, Suomen lähisukukielten luonteenomaiset piirteet. Helsinki 1960. / Ainult liivi keele peatükk./
- L. Posti, Grundzüge der livischen Lautgeschichte. Helsinki 1942.
- E. Väari, Liivi keele uurimise ajaloost. - Emakeele Seltsi Aastaraamat V, Tallinn 1959, 1к. 190-224.
- E. Väari, Tänapäeva liivlastest ja nende keelest. - Kodumurre 6, Tallinn 1963, 1к. 22-31.

Koostanud H. Rätsep.

ERIKURSUS EESTI REGIVÄRSILISE
RAHVALAULU KEELEST

eesti keele eriharu V kursusele.

Sügissemestril 2 tundi nädalas, lõpeb
arvestusega.

1. Regivärsside keele varasemast käsitlemisest.
2. Arhaism ja dialektism.
3. Erijooned foneetikas:
 - a) sisekao puudumine,
 - b) lõpukao puudumine,
 - d) kontraktsiooni puudumine,
 - e) muid arhailisi jooni.
4. Morfoloogiast ja derivatsioonist:
 - a) noomen,
 - b) verb.
5. Üksikmärkmeid süntaksist.
6. Sõnavarast.
7. Kokkuvõtvat ja üldistavat.

K i r j a n d u s t :

J. Peegel, Eesti regivärsilise rahvalaulu keelest,
Tartu 1961 (TRÜ rotaprint).

Koostanud J. Peegel.

ERIKURSUS

EESTI KEELE SÕNAVARA PÄRITOLUST

eesti keele eriharu IV kursusele.

Sügissemestril 3 tundi nädalas,

lõpeb arvestusega.

1. Etümolooogia mõiste. Sõnade päritolu uurimise meetodest. Genuiinsed sõnad, laensõnad, võõrsõnad. Rahvusvahelised sõnad. Etümolooogilised sõnaraamatud.

2. Uurali keelkond, soome-ugri keelkond. Alpkodu ja algkeele probleeme. Glotokronoloogiast. Paleolingvistikast.

3. Uurali sõnavara. Ühistest tüvedest teiste keelkondadega ja nn. "ürgsuguluse küsimus". Soome-ugri sõnavara. Indo-euroopa ja indo-iraani laenud. Permi sõnavara. Volga sõnavara. Läänemeresoome sõnavara.

4. Balti laenud. Germaani laenud. Slaavi laenud.

5. Ainult eesti keelele omane sõnavara. Alamsaksa laenud. Läti laenud. Rootsi laenud. Ülemsaksa laenud. Laenud muudest keeltest.

6. Eesti sõnad teistes keeltes.

7. Eesti kirjakeele sõnavara kujunemine XVII - XVIII sajandil. Eesti kirjakeele sõnavara teadliku rikastamise algus XIX sajandil. Fr. R. Kreutzwald. A. Grenzstein. K.A. Hermann.

8. Võõrsõnade sissetung eesti kirjakeelde. Võõrsõnade päritolust. Soome laenude teadlik sissetoomine eesti kirjakeelde.

9. Eesti kirjakeele sõnavara rikastamise põhisuunad XX sajandil. Murdesõnade toomine kirjakeelde. Uute sõnade tuletamine. Uudislaenud. Sõnatüvede kunstlik loomine. Eesti oskussõnavara kujundamisest.

10. J. Aavik eesti kirjakeele sõnavara rikastajana. J. V. Veski osa eesti kirjakeele sõnavara täiendamises.

11. Eesti keele sõnavara arendamise probleeme tänapäeval.

K i r j a n d u s t :

1. Bj. Collinder, Fenno-Ugric Vocabulary. Stockholm 1955.
2. Y.H. Toivonen, E. Itkonen, A. Joki, Suomen kielen etymologinen sanakirja I, Helsinki 1955; II 1958; III 1962; V 1969.
3. L. Hakulinen, Suomen kielen rakenne ja kehitys, Helsinki 1941-46¹, 1961², 1968³. On olemas tõlge vene keelde.
4. J. Kalima, Itämerensuomalaisten kielten balttilaiset lainasanat, Helsinki, 1936.
5. Bj. Collinder, Die urgermanischen Lehnwörter im Finnischen I - II, Uppsala 1932-1941.
6. J. Kalima, Slaavilaisperäinen sanastomme, Helsinki 1952.
7. P. Ariste, Georg Mülleri saksa laensõnad. Tartu 1940.
8. H. Liin, Alamsaksa laensõnad eesti vanimas kirjakeeles.- TRÜ Toimetised, vihik 162. Tõid eesti filoloogialalt I.
9. P. Ariste, Eesti-rootsi laensõnad eesti keeles. Tartu 1933.
10. A. Veski, J.V. Veski eesti keele sõnavara arendajana. - Emakeele Seltsi Aastaraamat IV, 1959, lk. 17-25.
11. A. Kask, Johannes Aavik ja keeleuendus. - Keel ja Kirjandus 1966, nr. 2, lk. 82-86.

Koostanud H. Rätsep.

E R I K U R S U S
E E S T I L E K S I K O G R A A F I A S T
eesti keele eriharu IV kursusele.
Sügissemestril 3 tundi nädalas,
lõpeb arvestusega.

1. Sissejuhatust. Leksikograafia mõiste. Sõnaraamatud ja nende liigid. Sõnaartikkel ja selle koosseis. Märksõnastik. Märksõna grammatiline iseloomustus, erialaline tarvitus, stiililine iseloomustus, tähenduse seletus, märkused päritolu kohta, näitematerjal, tarvitusviis, illustratsioonid, viited jne.

2. Eesti leksikograafia, selle kujunemine. Varasemad saksa-eesti sõnaraamatud XVII sajandist (Stahl, Göseken, Gutschlaff).

3. XVII sajandi alguse käsikirjalised sõnaraamatud (Svenske, Clare, Vestring). XVIII sajandi trükitud sõnaraamatud. Leksikograafia XIX sajandi esimesel poolel.

4. Eesti leksikograafia XIX sajandi teisel poolel. Wiedemanni sõnaraamat. Lunini vene-eesti sõnaraamat. Grenzsteini "Eesti sõnaraamat". Hilisemad eesti-vene sõnaraamatud. Esimesed oskussõnastikud.

5. Eesti leksikograafia XX sajandi algul (kuni 1917). Vene-eesti sõnaraamatud. Eesti-saksa sõnaraamatud. Saksa-eesti sõnaraamatud. Soome-eesti ja eesti-soome sõnaraamatud. Entsüklopeedilised ja võõrsõnade sõnaraamatud.

6. Eesti leksikograafia ajajärgul 1917-1940. Eesti õigekeelsus-sõnaraamatud. Võõrsõnade sõnaraamatud. Saksa-eesti ja eesti-saksa sõnaraamatud. Eesti-inglise ja inglise-eesti sõnaraamatud. Prantsuse-eesti ja eesti-prantsuse sõnaraamatud. Rootsi-eesti sõnaraamatud. Kodanliku ajajärgu oskussõnastikud.

7. Nõukogude ajastu leksikograafia. Eesti-vene sõnaraamatud. Vene-eesti sõnaraamatud. Inglise eesti sõnaraamatud. Eesti-inglise sõnaraamatud. Prantsuse-eesti sõnaraamat. Tšehhi-eesti sõnaraamat. Läti-eesti ja eesti-läti

sõnaraamat. Soome-eesti sõnaraamatud. Õigekeelsus-sõnaraamatud. Oskussõnaraamatud. Teisi ilmunud sõnaraamatuid. Käsitirjalised sõnavarakogud ja käsil olevad kapitaalsed sõnaraamatud (kirjakeele seletav sõnaraamat, murdesõnaraamat).

8. Kokkuvõtteid eesti leksikograafia arenemisest. Eesti sõnavara arenemine ja selle kajastus sõnaraamatuis.

K i r j a n d u s t :

A. Kask, Ülevaade eesti leksikograafiast 1917. aastani.

KKI uurimused I, Tallinn 1956.

Koostanud A. Kask.

ERIKURSUS TERMINOLOOGIAST

eesti keele eriharu V kursusele.

Sügissemestril 2 tundi nädalas,
lõpeb arvestusega.

1. Termini mõiste ja tunnused. Termin kui lüli vasta-va teadusala süsteemis. Terminoloogia ja nomenklatuur. Termin ja selle tähendus: monoseemilisus, stiililine neutraalsus.

2. Termini esinemiskuju. Ühe- ja mitmesõnalised terminid. Termini sõltuvus eriala spetsiifikast. Motiveeritud ja motiveerimata termin. Termin ja üldtarvitatav sõna. Termin ja murdesõna. Rahvusvaheline sõna terminina. Kreeka ja ladina elemendid terminoloogias. Laensõnad terminitena. Tuletised. Tõlkelaenud. Lühendid terminitena. Liitsõnad terminitena. Liitumisviis termineis. Mitmesõnalised terminid ja nende koosseis.

3. Terminoloogia kujundamise teid. Terminoloogilise materjali kogumine. Materjali süstematiseerimine. Oskussõnastiku põhimõtete väljatöötamine. Materjali läbiarutamine eriteadlaste komisjonis. Puuduvate terminite soetamine. Kitsamate erialade komisjonide töö ühtlustamine, kordineerimine naaberaladega, materjali vormistamine. Käsi- kirja koostamine. Tõlkimismeetod oskussõnavara soetamise moodusena.

4. Terminite kujundamise põhinõuded: polüseemia vältimine, sünonüümsuse piiramine, termini vastavus sisule, termini neutraalsus. Võorsõnad ja võörnimed terminoloogias. Termini sõltuvus vastava ala süsteemist. Termini lühidus. Terminoloogilise süsteemi kujundamise võtetest. Liidete rakendus süsteemi huvides. Termini lihtsus ja arusaadavus. Termini juurdumisastme arvestamine.

5. Termin ja sõnade tähendus. Terminite kujundamine sõna tähenduse muutmise teel. Termini kujundamine analoogia teel. Homonüümsuse vältimine.

6. Terminite valik sõltuvalt terminoloogilise sõnaraamatu eesmärgist, selle kavatsetud ulatusest. Üldkeelse te sõnade osa terminoloogias. Tüüpsõnastikud.

7. Oskussõnastiku sõnartikkel ja terminoloogiliste sõnaraamatute tüübid. Nomenklatuurid ja aineregistrid. Termini selgitamise viisid: tõlkimine (võõrkeelse sõna kaudu) või seletav. Määrajad (näit. taimemäärajad jm.). Eesti vastavad sõnaraamatud.

8. Tõlkeoskussõnastikud: kakskeelsed terminoloogilised sõnaraamatud, nende liigid vastavalt kasutatud võõrkeelele. Kolmkeelsed oskussõnastikud. Vastavad eesti sõnaraamatud. Neli- ja enamkeelsed oskussõnastikud.

9. Selgitavad oskussõnaraamatud. Näiteid nendest.

10. Eesti oskussõnavara soetamise võimalustest ja põhimõtetest.

Oskussõnavara olukord Eesti NSV-s. Tänapäeva aktuaalseid küsimusi sel alal.

K i r j a n d u s t :

1. O. Rünk, Terminoloogia arendamise printsiipidest (matemaatiku vaatevinklist). - "Keel ja Kirjandus" 1965, nr. 8, lk. 468-476.
2. Д.С. Лотте, Основы построения научно-технической терминологии. Москва 1961.
3. Вопросы терминологии. Москва 1961.
4. Лингвистические проблемы научно-технической терминологии. Москва 1970,
5. Проблемы языка науки и техники. Москва 1970 (seal ka ulatuslik bibliograafia).

Koostanud A. Kask.

ERIKURSUS EESTI KIRJAKEELE
MURDELISEST TAUSTAST

eesti keele eriharu IV kursusele.

Kevadsemestril 2 tundi nädalas,

lõpeb arvestusega.

1. Sissejuhatavat.
2. Wanradt-Koelli katekismuse murdelisest taustast.
3. Georg Mülleri jutluste keelest.
4. Heinrich Stahli ja tema järglaste keeletarvitusest.
5. XVII sajandi lõpu autorite B.G. Forseliuse ja J. Hornungi keeletarvitusest.
6. Läänepoolsete murrakute erijoonte sissetung eesti kirjakeelde XVIII sajandi algul.
7. Anton Thor Helle kirjakeele arendajana ja selle murdelise tausta fikseerijana.
8. XVIII sajandi lõpu ja XIX sajandi alguse kirja-keele murdelisest taustast.
9. Katsed XIX sajandi algupoolel eesti kirjakeele murdelist tausta fikseerida.
10. O.W. Masing ja eesti kirjakeele murdelise baasi küsimused.
11. XIX sajandi 1. poole autorite keele murdelisest taustast.
12. Põhja-eesti keskmurde mõju suurenemine F.R. Faehlmanni ja E. Ahrensi keelelise tegevuse mõjul.
13. Eesti rahvuskeele kujunemine põhja-eesti keskmurde baasil ja F.R. Kreutzwaldi osa selles.
14. J.V. Jannseni ja L. Koidula keeletarvitusest.
15. Idamurde autorite C.R. Jakobsoni ja J. Pärna keeletarvitusest.
16. Jakob Hurt ja Eesti Kirjameeste Selts kirjakeele baasi küsimust lahendamas.
17. M. Veske seisukohad kirjakeele murdelise baasi küsimuses.

18. Kirjakeele ühtlustamise küsimused ja K.A. Hermannii keeleline tegevus.
19. J. Kurriku ettepanekud ja 1886.a. keelelised vaidlused.
20. Eesti kirjakeele murdelisest taustast sajandi vahetusel (Ed. Vilde, A. Kitzberg jt.).
21. Keeleuuendus ja kirjakeele murdeline taust.
22. Normeeritud kirjakeele kujunemine ja murdeliste joonte võitlus eluõiguse eest.
23. Tänapäeva eesti kirjakeele murdeline taust ja selle avaldumine õigekeelsus-sõnaraamatuis.
24. Eesti kirjakeele sõnavara murdelisest taustast.
25. Kokkuvõtteid.

K i r j a n d u s t :

A. Kask, Eesti kirjakeele murdelise tausta kujunemisest.
Tartu 1962. TRÜ rotaprint.

Koostanud A. Kask.

STRUKTURAALLINGVISTIKA

eesti keele eriharu III kursusele.

Kevadsemestril 3 tundi nädalas,
lõpeb arvestusega.

1. Strukturalism ja strukturaallingvistika. Struktuuraallingvistika vahekord traditsioonilise lingvistikaga. Keel ja kõne. Struktuur ja süsteem keeles. Paradigmaatika ja süntagmaatika. Diakroonia ja sünkroonia. Dünaamika ja staatika.

2. Semiootika. Keel kui märgisüsteem. Märk. Designaator, designaat, denotaat. Keelemärgi meelevaldsus ja motiveeritus. Objektkeel ja metakeel. Sisu ja väljenduse tasapind. Vorm ja substants keeles. Väärtuse mõiste. Vahekor-dade liike. Funktsioon. Tasandite hierarhia keeles.

3. Strukturalismi ajalooost. Prestrukturalism (J. Bau-douin de Courtenay, M. Kruszewski, L.V. Štšerba, F. Boss). F. de Saussure, Genfi koolkond. Ch. Bally.

Strukturalismi põhikoolkonnad. Praha koolkond. N. Tru-betzkoy. R. Jakobson. A. Martinet. Funktsionaalne lingvis-tika. Glossomaatika. L. Hjelmalev. H.J. Uldall. Deskrip-tiivne lingvistika. L. Bloomfield. Z. Harris. K. Pike. Ch. Hockett. E. Nida. Etnolingvistika. E. Sapir. B. Whorf. Generatiivse grammatika teooria. N. Chomsky. Generatiivne semantika.

4. Fonoloogia. Fonoloogia ja foneetika. Fonoloogiline opositsioon. Kontrast. Foneem. Foneem ja allofoonid. Kombi-natoorsed ja fakultatiivsed variandid. Neutralisatsioon ja arhifoneem. Prosodeemid. Junktuurid. Distinktiivtunnused. Distinktiivtunnused ja foneemid.

Distributsiooni mõiste. Ümbrus. Täiendav distribut-sioon. Distributsioonimeetod.

Diakrooniline fonoloogia. A. Martinet' ökonoomia-printsip.

Morfofonoloogia. Morfofoneemid.

5. Grammatika. Formaalne grammatika. Vastuvõetavus. Distributiivne analüüs grammatikas. Grammatilised klassid. Allklassid. Grammatiline ja tähenduslik.

6. Morfoloogia ja morfeemika. Morfeem. Morf. Allomorfid. Morfeemide liigid. Sõna ja morfeem.

7. Grammatika ja leksikon. Analüüs ja süntees. Leksikonireeglid. Grammatilised tunnused.

8. Süntaks. Lausung. Lause. Lausetüübid. Vahetud moodustajad. Endotsentrilised ja eksotsentrilised konstruktsioonid. Vahetute moodustajate meetod. Transformatsioon. Transformatsioonimeetod.

9. Keelemudeli mõiste. Keelemudelite liigid. Generatiivsed grammatikad. Fraasistruktuuriga grammatikad. Transformatsioonigrammatikad. Pind- ja süvastruktuur. Fraasistruktuurireeglid ja transformatsioonireeglid. Transformatsioonitasand TG-s. Fenoloogiakomponent. Semantika-komponendi ehitus. Leksikoni ehitus. Käändegrammatika. Väitealis ja väide. Topikalisatsioon. Aplikatiivne generatiivne grammatika.

10. Strukturaalse grammatika rakendusi.

K i r j a n d u s t :

M. Ivic, Keeleteaduse põhisuunad. Tartu 1969.

Основные направления структурализма, Москва 1964.

Ю.Д. Апресян, Идеи и методы современной структурной лингвистики, Москва 1966.

Koostanud H. Rätsep.

ERIKURSUS UUEMATEST SUUNDA -
DEST KEELETEADUSES

eesti keele eriharu V kursusele.

Sügissemestril 2 tundi nädalas,

Lõpeb arvestusega.

1. Semiootika. Märgisüsteemid ja nende uurimismeetodid.
2. Generatiivne semantika.
3. Antropoloogiline keeleteadus.
4. Matemaatiline lingvistika ja selle põhisuunad.
5. Keelestatistika. Keelestatistika rakendusi.
6. Informatsiooniteooria ja keeleteadus.
7. Keele automaatne analüüs.
8. Automaatne tõlkimine.
9. Psühholingvistika.
10. Keeletüpoloogia. Keeleuniversaalid.
11. Glossemaatika põhiideid.
12. Uusi suundi keele ajaloolises uurimises.

K i r j a n d u s t :

Новое в лингвистике 1-5, Москва 1960-70.

J. Tuldava, Statistiline väljavõttemeetod keeleteaduses. -
Linguistica I, Tartu 1969.

J. Tuldava, Statistilised testid keeleteaduses. - Linguis-
tica II, Tartu 1970.

M. Ereht, Adjektiivide gradatsioon ja komparatsioon eesti
keeles I. Keel ja struktuur 4, Tartu 1970.

Koostanud H. Rätsep.

P R A K T I L I N E E E S T I K E E L
vene filoloogia osakonna I - IV kursusele (algajaile)
Eksamid 3., 5., ja 8. semestril, arvestused ülejäänud
semestrite lõpul.

Opprevahendid: К.АБЕН, Учебник эстонского языка, Таллин 1965.

Э.Пял, Учебник эстонского языка, Таллин 1957.

A. Reitsak, Vestlusi vene ja eesti keeles,
Tallinn 1966.

A. Mölder, Eesti ja vene keele kõrvutav gram-
matika, Tallinn 1967.

Kodune lektuur: 2. sem. 10 lk.; 3. sem. 15 lk.;

4. sem. 25 lk.; 5. sem. 35 lk.;

6. sem. 50 lk.; 7. sem. 60 lk.;

8. sem. 75 lk.

Eesti keele õpetamise ülesanded ja põhimõtted.

Praktilise eesti keele tundide ülesandeks on õpetada eesti keelt kõnelema ja kirjutama neid üliõpilasi, kes nimetatud keelt üldse ei oska.

Praktilise eesti keele programm haarab keeleõpetuse tähtsamaid ja vajalikumaid küsimusi. Lisaks nendele tutvustatakse üliõpilasi põgusalt ka Eesti NSV ajalooga ning eesti kirjanduse nimekamate esindajatega.

I k u r s u s .

Sissejuhatus. Soome-ugri keelte peresse kuuluvad keeled. Slaavi ja vene laene eesti keeles. Eesti laensõnad vene keeles. Eesti keele häälikulise ja grammatilise struktuuri üldiseloomustus. Põhilised erinevused võrreldes vene keelega.

Grammatika.

1. Eesti keele tähestik ja häälikud. Häälikute välted. Rõhk. Palatalisatsioon. Ortograafia põhireeglid. Silbitamine ja poolitamine. Vene pärisnimede kirjutamine eesti keeles.

2. Astmevaheldus, selle liigid. Astmevahelduslikud ja astmevahelduseta sõnad.

3. Käändsõna. Ainsuse käänded. Sise- ja väliskoha- käänded. Mitmuse käänete moodustamine.

4. Tegusõna. Kindla kõneviisi oleviku ja lihtmineviku jaatav ning eitav kõne. Täis- ja enneminevik. Käskiv kõneviis. Tingiv kõneviis. Kaudne kõneviis.

5. Arvsõna. Põhi- ja järgarvud.

6. Omastavalise täiendiga sõnaühend. (professori loeng, minu raamat jne.). Osastavalise täiendiga sõnaühend (kaks raamatut, klaas teed jne.).

7. Üeldistäitega olema-laused. Lausetüüp Mul on raamat. Koha- ja ajamäärusega laused. Kohakäänete teisi funktsioone. Osastavaline rektsioon verbiga nägema, kuulma, vaatama, lugema jt. ma- ja da-infinitiiv tegusõna laiendina.

Tekstid ja sõnavara: K. Abeni õpiku § 1-27 põhjal.

Vestlusteemad: 1. Minu perekond ja kodu.

2. Minu päev.

3. Sööklas, kohvikus.

4. Kaupluses.

5. Ülikool.

6. Meie teaduskond.

7. Eksamisessioon.

8. Tartu.

9. Minu kodulinn.

10. Meie kursus.

I I k u r s u s

Grammatika.

1. Põhi- ja peakäänded. Mitmuse omastav ja osastav. Ülevaade käändkondade süsteemist.

2. Tegusõna põhi- ja peavormid. Umbisikulise tegumoe olevik ja lihtminevik. Mineviku ja oleviku kesksõna. Ühendteigusõna. Tegusõna mine- ning ja-tuletised. Ülevaade pöördkondadest.

3. Omadussõna võrdlusastmed.

4. Määrsõna.

5. Ees- ja tagasõnade kasutamine.
6. Omadussõnalise täiendi ühildumine. Osaalusega laused. Täis- ja osasihitisega laused. Nimetavalise täissihitise kasutamine.

Tekstid ja sõnavara K. Abeni õpikust § 28-50.

- Vestlusteemad:
1. Suvepuhkus.
 2. Kolhoosis.
 3. Praktikal.
 4. Teatris, kontserdil.
 5. Ekskursioonil.
 6. Eesti NSV.
 7. Raamatukogus.
 8. Minu lemmikraamat.
 9. Minu tulevane elukutse.
 10. Kursusetöö kirjutamine.

I I I k u r s u s .

Grammatika.

1. Lauseliikmed eesti keeles. Täis- ja osaalus. Õeldis, selle ühildumine alusega. Õeldistäide. Täiend. Täis- ja osasihitis. Oleviku ja tuleviku väljendamine sihitise abil. Määrus ja selle liigid.
2. Tegusõnade rektsioone.
3. Lausete liigid. Liht- ja liitlause. Lauselühendid.
4. Otsene ja kaudne kõne.
5. Kirjavahemärkide kasutamine.
6. Sõnade järjekorrast lauses.

Kirjandus.

1. Soome-ugri rahvad. Muistsete eestlaste ühiskondlik ja majanduslik elu. Suhted Vana-Vene riigiga. Võitlus saksa ja skandinaavia vallutajate vastu 13. sajandil. Eestlaste lüüasaamise põhjused. Jüriöö ülestõus. Liivi sõda. Põhjasõda ja Eesti ühendamine Vene riigiga. Pärissorjusliku korra iseärasustest Eestis, selle kaotamine 19. saj. algul. Üleminek teoorjuslikule korrale.

2. Muinaseestlaste kultuur ja selle allasurumine feodalismi ajajärgul. Eestikeelne trükisõna 16.-18. sajandil. Talurahva haridusolud pärisorjuse ajal. Tartu Ülikooli asutamine, tema osatähtsus rahvusliku kultuuri arengus.

3. K.J. Petersoni (1801 - 1822) elu, looming ja maailmavaade. Fr.R. Faehlmann (1798 - 1850). Elulugu, loomingu põhisuunad. Faehlmanni osa "Kalevipoja" saamisloos. Fr.R. Kreutzwaldi (1803 - 1882) elulugu ja ülevaade loomingust. "Kalevipoeg". Kreutzwald kui rahvusliku kirjanduse rajaja.

4. Talurahva olukord teoorjuse ajal. Talurahva rahutused 19. saj. keskel. Maatra sõda. Rahvuslik liikumine Eestis, tähtsamad üritused selle raames. Kaks suunda rahvuslikus liikumises, nende erinevused. Talurahva sotsiaalse kihistumise algus ja kulg. Tööstuse arenemine ja proletariaadi tekkimine. Streigid Kreenholmi Manufaktuuris 1872. ja 1882. a. Eesti kodanluse väljaarenemine. Klassivõitlus 20. saj. esimestel aastatel. M.I. Kalinin Tallinnas. 1905. aasta revolutsioon Eestis.

5. L. Koidula (1843 - 1886) kui rahvusliku liikumise tõusuperioodi autor. Ülevaade elust ja loomingust, eriti tema isamaalüürikast. Koidula Eesti teatri ja näitekirjanduse rajajana. Kriitilise realismi sissetung eesti kirjandusse. J. Liiv (1864 - 1913). Elulugu. Liivi lüürika, selle ühiseid ja erinevaid jooni võrreldes Koidula loominguga. Liivi proosa ("Vari"). E. Vilde (1865 - 1933). Elu ja looming ülevaade. "Külmale maale" kui esimene kriitilise realismi romaan eesti kirjanduses. "Raudsed käed" ja proletariaadiprobleemid Eestis 19. saj. lõpul. "Maatra sõda". Vilde ja 1905. a. revolutsioon. Vilde ja Ameerika.

I V k u r s u s .

Grammatika.

1. Sõnade tuletamine liidete abil. Olulisemad käändsõna-, tegusõna- ja määrsõnaliited.

2. Sõnade kokku- ja lahkukirjutamine. Sidekriipsu kasutamine.

3. Homonüüme, sünonüüme ja antonüüme.

4. Belmistel kursustel omandatud grammatiliste teadmiste kordamine ja süvendamine.

Kirjandus.

1. 1905. a. revolutsiooni järgne periood Eestis.

"Noor-Eesti" koht kultuuri- ja kirjandusloos. Revolutsioonilise liikumise tõusuperiood. Ajaleht "Kiir". Veebruar- ja Oktoobrirevolutsioon Eestis. V. Kingissepp, J. Anvelt, I.V. Rabtšinski jt. revolutsioonijuhid. Kodusõja kulgemine Eesti territooriumil. Eesti Tööraha Kommuuni väljakuulutamise. Eesti kodanliku vabariigi perioodil. Majanduslik ja poliitiline olukord.

2. Eesti kirjandus kodanlikul perioodil. A.H. Tammsaare (1878 - 1940) looming. "Kõrboja peremees". Ülevaade romaanidest "Tõde ja õigus" ning "Põrgupõhja uus Vanapagan". Tammsaare ühiskondlik-poliitiliste vaadete arenemine tema loominguga taustal. J. Sütiste (1899 - 1945). Ülevaade elust ja loomingust. "Maakera pöördub itta". "Arm". Üksikluuletusi.

3. Nõukogude võimu kehtestamine Eestis 1940.a.

Eesti Suures Isamaasõjas. Sõjajärgne ülesehitustöö. Eesti tööstuse ja põllumajanduse arenemine 1950.- 1960. aastatel. Tänapäeva Nõukogude Eesti majanduslik ja kultuuriline tase. ENSV ja teised liiduvabariigid. Teaduse arengutase ENSV-s.

4. Uue, nõukoguliku kirjanikkonna kujunemine Suure Isamaasõja ajal ja sõjajärgsel perioodil. J. Smul (1922), tema lüürika ja proosa. "Kirjad Sõgedate külast". "Jäine raamat". A. Hint (1910). "Tuuline rand".

K i r j a n d u s .

Eesti NSV ajalugu. Õpik IX - XI klassile. Toimetanud K. Siilivask.

H. Palamets ja S. Vahtre, Eesti NSV ajaloo. Lisamaterjale M. Netskina ja A. Fadejevi käsiraamatu "NSV Liidu ajalugu" VII kl. juurde.

- Eesti luule antoloogia I - II.
Kalevipoeg. Fr.R. Kreutzwaldi eepose järgi jutustanud
E. Raud.
E. Vilde, "Külmale maale".
E. Vilde, "Raudsed käed".
A.H. Tammsaare "Kõrboja peremees".
A.H. Tammsaare "Tõde ja õigus" I.
A.H. Tammsaare "Põrgupõhja uus Vanapagan".
J. Smuul, "Kirjad Sõgedate külast".
J. Smuul, "Jäine raamat".
A. Hint, "Tuuline rand".

Koostanud E. Turu

PRAKTIILINE EESTI KEEL

vene filoloogia osakonna I-IV kursusele (edasijõudnutele).

EESTI KEELE ÕPETAMISE ÜLESANDED JA PÕHIMÕTTED

Praktilise eesti keele tundide ülesandeks on õpetada õigesti eesti keelt kõnelema ja kirjutama neid üliõpilasi, kes nimetatud keelt juba mingil määral valdavad, kuid pole seda koolis kas üldse mitte või on väga vähe õppinud.

Et iga keele põhielementideks on ta sõnavara ja grammatiline ehitus, siis ongi peamine tähelepanu nendele pööratud.

Praktilise eesti keele programm haarab keeleõpetuse tähtsamaid ja vajalikumaid küsimusi. Lisaks nendele tutvustatakse üliõpilasi põgusalt ka eesti kirjanduse nimekamate esindajatega.

I k u r s u s

Sissejuhatus.

Keel kui tähtsaim suhtlemisvahend ühiskonnas. Keele põhielemendid - sõnavara ja grammatiline ehitus. Keelte omapärast. Soome-ugri keelte peresse kuuluvad keeled. Slaavi ja vene laenud eesti keeles. Eesti laensõnad vene keeles.

Eesti kirjakeele üldisest arenemisest: esimesed keelemehed, trükised, grammatikad, sõnaraamatud. Eesti keele ortograafiasõnaraamatud. Eesti keele arenemiskeskused tänapäeval.

Häälikuõpetus e. foneetika.

Häälik ja täht. Tähestik. Võõrtähed. Häälikute jagumine. Häälikuühendid ja nende õigekirjutus. Rõhk eesti keeles. Rahvusvaheliste sõnade ortograafia. Vene pärisnimede kirjutamine eesti keeles. Silp, silbitamine, poolitamine. Häälikute ja häälikuühendi välted, nende praktiline määramine. Sisehäälikud. Sõnavälde, selle praktiline määramine. Astmevaheldus, selle määramine ja liigitus.

Põhilised ortograafiareeglid eesti keeles. Suure ja väikese algustähe tarvitamine. Praktilised harjutused välte, astme ja ortograafia kohta.

Vormiõpetus e. morfoloogia.

Sõnaliigid, nende praktiline tundmine ja eraldamine. Arv eesti keeles. Käänded. Pea- ja põhikäänded. Ainsuse ja mitmuse osastava leidmine. Mitmuse omastava moodustamine. de- ja i-mitmus. Käändkonnad, nende moodustamise põhialused. Mitmesuguste sõnatüüpide käänamine. Pärisnimede käänamine. Omadussõnade käänamine, kesk- ja ülivõrde moodustamine. Arvsõnade liigitamine, käänamine ja ortograafia. Asesõnade liigitamine, käänamine ja tähenduslik lahushoidmine.

K i r j a n d u s .

"Kalevipoja" koostajad, ilmumisaeg, sisu, tegelaskond, üldine tähtsus.

L. Koidula elukäik, ta loomingu jagunemine. Koidula luule põhiteemad, tähtsamad isamaaluuletused. Koidula näitekirjanikuna ja jutukirjanikuna.

K o d u n e l e k t ü ü r :

Lugeda:

J. Liivi "Peipsi peal", "Igapäevane lugu", "Muldmäe Mats".

E. Vilde noorpõlve jutustusi.

F. Tuglase "Väike Illimar" (lühendatud väljaanne).

Ajalehte TRÜ.

I kursus lõpeb arvestusega I ja II semestril.

II k u r s u s

Morfoloogia (eespoolse järg).

Tegusõna vormistik, pea- ja põhivormid. Pööramine, pöördkonnad, nende moodustamise põhialused. Aeg. Kõneviisid. Määrsõnad, nende liigitamine ja õigekiri. Kaassõnad ja nende kirjutamine. Sidesõnad. Hüüdsõnad. Praktilised harjutused sõnaliikide, käänamise, pööramise, kompareerimise kohta. Sõnatähenduste selgitamine (oma - enese, peale - pärast, üksteise - teineteise jne.).

Ortograafia.

Konsonantühendi õigekiri; 3. välte s pärast l, m, n, r-i; -gi ja -ki; ühendverbide infinitiivide kirjutamine; nud-, tud-kesksõna ja mata-vormi kirjutamine; arvsõnade kirjutamine.

Lauseõpetus e. süntaks.

Lauseõpetuse ülesanne. Grammatilised seosed. Põhisõna ja laiend. Sõnaühend. Lause pealiikmed (alus, öeldis). Lause kõrvalliikmed (sihitis, määrus, täiend, lisand). Lauseanalüüsi praktiline tundmine. Kongruents, reksioon.

K i r j a n d u s.

A. Haava luule põhiteemad, tuntumad luuletused.

J. Liivi luule põhiteemad, tuntumad luuletused. Liiv jutukirjanikuna. "Vari", "Nõia tütar".

E. Vilde elukäik, haridustee. Tegevus pärast kooli. Vilde esimene loominguperlood. Ta loomingu põhisuunad ja -žanrid. Vilde töötamise laad. Ta tuntumad jutustused, romaanid, näidendid. Lähemalt tunda romaane "Külmale maale" ja "Mahtra sõda". Vilde loomingu üldine tähtsus.

K o d u n e l e k t ü ü r :

Lugeda:

J. Liivi "Vari" või "Nõia tütar".

E. Vilde "Külmale maale" ja "Mahtra sõda".

II kursus lõpeb I semestril eksamiga, II semestril arvestusega.

III k u r s u s

Lauseõpetus (eespoolse järg).

Laiendamata ja laiendatud lihtlause. Aluseta laused. Koondlause iseloom, interpunktsioon. Kiillause. Liitlause. Rind- ja põimlause lähem iseloomustus, interpunktsioon. Segaliitlause. Lauselühendid: määruslikud, täiendilised, sihitislikud. Lausete praktiline lühendamine. Kirjavahemärgid (punkt, koma, küsi- ja hüüumärk, sidekriips, sulud). Kirjavahemärki- de praktiline kasutamine lauseis. Sõnade tavaline ja eba-

tavaline järjekord eestikeelses lauses.

Tuletusõpetus.

Eesti keele sõnavara koosseis. Genuiinsed sõnad. Laensõnad, rahvusvahelised sõnad. Sõnavara rikastamise võimalused. Sõnade tuletamine. Sufiksitate tähendus ning jagunemine. Käändsõnaliited, tegusõnaliited, määrsõnaliited. Sõnade moodustamine sufiksitate abil.

Ortograafia.

Sidekriipsuga kirjutatavad sõnad; tegija- ja teonime kirjutamine. Täiendsõna nimetavas, omastavas, konsonanttüveline, lühenenud tüvega, mitmuslik täiend. ne- ja line- lõputüüp põhisõna pärisnimelise ja arvsonalise täiendiga. Pärisnimest saadud omadussõna kirjutamine.

K i r j a n d u s :

A.H. Tammsaare eluaeg ja tegevus. Ta jutustused ja romaanid.

"Tõde ja õigus" I. Selle sisu, tegelased, üldine tähtsus ning probleemistik.

O. Luts noorsookirjanikuna. Lühiülevaade ta loomingust. Luts näitekirjanikuna. Lähemalt tunda "Kevadet" ja "Suve".

J. Sütiste luule põhiteemad, tuntumad üksikluuletused.

K o d u n e l e k t ü ü r :

Lugeda:

"Tõde ja õiguse" I osast 100 lk.

"Suvi".

Kursus lõpeb II semestril arvestusega.

I V k u r s u s

Tuletusõpetus (eespoolse järg).

Liitsõna mõiste, tunnused, liigid. Nimetavaline ja omastavaline liitumine, nende sisuline erinevus ja kasutamine.

Ortograafia.

Kokku- ja lahkukirjutamise üldreeglite kordamine ja üksikjuhtude analüüs (nimi-, omadus-, ase-, arv-, määr- ja tegusõnad). Sidekriips liitsõnades. Koha- ja pärisnimede

ortograafia. Suure ja väikese algustähe tarvitamise üksik-juhtumid, üldreeglite kordamine. Asutuste, kolhooside, organisatsioonide jt. nimed. Liitmäärsonade kirjutamine.

Tähendusõpetus.

Sõna tähenduse kujunemine ja muutumine. Homonüümid, sünonüümid, antonüümid. Üksiksõnade tähenduslike erinevuste vaatlemine.

Nooremate kursuste põhiküsimuste kordamine.

K i r j a n d u s .

- A. Jakobsoni dramaatilised jutustused. "Elu tsitadellis", "Võitlus rindejooneta" jt.
- D. Vaarandi loomingu põhiteemad, ta tuntumad luulekogud.
- J. Smuuli loomingu põhiküsimused. Ta tuntumad tööd.
- A. Hindi kirjanduslik tegevus. "Tuuline rand".

K o d u n e l e k t ü ü r :

Lugeda:

vabal valikul üks Hindi, Smuuli või mõne teise kaasaegse autori teos.

Kursus lõpeb I semestril arvestusega, II semestril eksamiga.

Koostanud A. Veski. 63

P R A K T I L I N E E E S T I K E E L
Arstiteaduskonna I - III kursuse vene õppekeele
üliõpilastele.

Еksam 5. semestril, arvestused üle-
jäänud semestrite lõpul.

Õppevahendid: К. Абен, Учебник эстонского языка,
Таллин, 1965.

A. Valmet, Meditsiinialaseid tekste
eesti keele õppijale.
Tartu, 1964.

Kodune lektüür: 3. sem. 10 lk.;
4. sem. 15 lk. (sellest 5 lk. medit-
siinilist teksti);
5. sem. 25 lk. (sellest 10 lk. medit-
siinilist teksti);
6. sem. 30 lk. (sellest 20 lk. medit-
siinilist teksti).

I k u r s u s

Grammatika.

I. Eesti keele häälikulise ja grammatilise struktuuri
üldiseloomustus. Põhilised erinevused võrreldes vene kee-
lega.

Eesti keele tähestik ja häälikud. Häälikute välted.

Rõhk. Palatalisatsioon.

Ortograafia põhireeglid. Silbitamine ja poolitamine.

Vene pärisnimede kirjutamine eesti keeles.

II. Astmevaheldus, selle tüübid. Astmevahelduslikud ja
astmevahelduseta sõnad.

Käändsõna. Ainsuse nimetav, omastav, osastav, sisse-
ütlev, seesütlev, seestütlev, alaleütlev, alalütlev, alalt-
ütlev, kaasaütlev ja ilmaütlev kääne.

Tegusõna. Kindla kõneviisi oleviku ja lihtmineviku jaa-
tav ning eitav kõne. Täis- ja enneminevik. Infinitiivid.

nud-kesksõna.

Määrsõna.

III. Omastavalise täiendiga sõnaühend (professori loeng, minu raamat jne.). Osastavalise täiendiga sõnaühend (kaks raamatut, kilogramm suhkrut, klaas teed jne.).

Õeldistäitega olema-laused. Lausetüüp Mul on raamat.
Koha- ja ajamäärusega laused. Kohakäänete teisi funktsioone.
Kaasa- ja ilmaütleva käände kasutamine. Osastavat nõudva verbiga (nägema, kuulma, vaatama, tahtma jt.) laused. ma- ja da-infinitiiv tegusõna laiendina.

Tekstid ja sõnavara õpiku § 1 - 23 põhjal.

Vestlusteemad: 1) Minu perekond ja kodu.

2) Minu päev.

3) Sööklaas, kohvikus.

4) Kaupluses.

5) Ülikool.

6) Meie teaduskond.

7) Eesti NSV.

8) Kolhoosis.

II k u r s u s

Grammatika.

I. Käändsõna ainsuse saav, rajav ja olev kääne. Mitmuse omastav. Mitmuse käänete moodustamine. Mitmuse osastav.

Tegusõna. Käskiv kõneviis. Tingiv kõneviis. Kaudne kõneviis. Umbisikulise tegumoe olevik ja minevik. tud-kesksõna. v- ja tav-kesksõna. Põhi- ja peavormid. Ühendtegasõna. Tegusõna mine- ning ja-tuletised.

II. Omadussõnalise täiendi ühildumine. Kesksõna täiendina. Osaalusega laused. Täis- ja osasihitisega laused. Nime- tavalise täissihitise kasutamine. Tegusõnade rektsioone.

Produktiivsemaid käänd- ja määr sõnaliiteid.

Tekstid ja sõnavara:

a) K. Abeni õpikust § 24 - 38;

b) A. Valmeti tekstikogust tekstid nr. 1, 3, 4, 5, 6.

Vestlusteemad: 1) Suvepuhkus.

2) Ekskursioonil.

3) Teatris, kontserdil.

4) Arst kodusel visiidil.

- 5) Polikliinikus.
- 6) Haiglas.
- 7) Tartu raviastutused.
- 8) Inimese keha.

III k u r s u s

Grammatika.

I. Ülevaade käänd- ja pöördkondadest. Omadussõna võrdlusastmed. Ees- ja tagasõnade kasutamine. ma-infinitiivi käänded. des-vorm.

II. Infinitiivi- ja partitsiibikonstruktsioonid. Absoluutne nimetav. Liitlause. Rinnastavad ja alistavad sidesõnad. Sõnade järjekord.

Tekstid ja sõnavara: A. Valmeti tekstikogust tekstid nr. 2, 7 - 14, 16, 17.

- Vestlusteemad:
- 1) Tartu.
 - 2) Minu tulevane elukutse.
 - 3) Meie praktikumid.
 - 4) Eksamisessioon.
 - 5) Tervishoid Nõukogude Liidus.
 - 6) Kehakultuur ja sport.
 - 7) Toitumishügieen.
 - 8) Vaimse töö hügieen.

Koostanud A. Valmet.

P R A K T I L I N E E E S T I K E E L
Majandusteaduskonna I ja II kursuse vene õppekeelega
üliõpilastele.

Õppeaeg 3 semestrit. Eksam 3. semestril,
1. ja 2. semestri lõpul arvestus.

Õppevahendid: K. Абен, Учебник эстонского языка.
Таллин, 1965.

A. Reitsak, Vestlusi vene ja eesti
keeles. Tallinn 1966.

Kodune lektüür: 2. sem. 15 lk.; 3. sem. 50 lk. (sellest
35 lk. erialast teksti).

I k u r s u s

Grammatika.

1. Eesti keele häälikulise ja grammatilise struktuuri
üldiseloomustus. Põhilised erinevused vene keelest.

Eesti keele tähestik ja häälikud. Häälikute välted.
Rõhk. Palatalisatsioon.

Ortograafia põhireeglid. Silbitamine ja poolitamine.
Vene pärisnimede kirjutamine eesti keeles.

2. Astmevaheldus, selle liigid. Astmevahelduslikud ja
astmevahelduseta sõnad.

Käändsõna. Ainsuse käänded. Sise- ja väliskohakäänded.
Mitmuse käänete moodustamine.

Tegusõna. Kindla kõneviisi oleviku ja lihtmineviku jaa-
tav ning eitav kõne. Täis- ja enneminevik. Infinitiivid.
Käskiv kõneviis. Kaudne kõneviis. Tingiv kõneviis.

Arvsõna. Põhi- ja järgarvud.

Määrsona.

3. Omastavalise täiendiga sõnaühend (dekaani kabinet,
minu raamat jne.). Omastavalise täiendiga sõnaühend (kaka
raamatut, kümme protsenti, klaas-teed jne.).

Õeldistäitega olema-laused. Lausetüüp Mul on raamat.
Koha- ja ajamäärusega laused. Kohakäänete teisi funktsioone.
Kaasa- ja ilmaütleva käände kasutamine. Osastavat nõudva
verbiga (nägema, kuulma, vaatama, tahtma jt.) laused.

ma- ja da-infinitiiv tegusõna laiendina.

Tekstid ja sõnavara õpiku § 1 - 35 põhjal.

Vestlusteemad: 1) Minu perekond ja kodu.

2) Minu päev.

3) Sööklas, kohvikus.

4) Kaupluses.

5) Ülikool.

6) Meie teaduskond.

7) Tartu.

8) Eesti NSV.

9) Teatris, kontserdil.

10) Eksamisessioon.

II k u r s u s

1. Tegusõna põhi- ja peavormid. Umbisikulise tegumoe olevik ja minevik. Oleviku ja mineviku kesksõna. Ühendtegusõna. Tegusõna mine- ja ja-tuletised.

2. Omadussõna võrdlemine. Omadussõnalise täiendi ühildumine. Kesksõna täiendina. Osaalusega laused. Täis- ja osasihitisega laused. Nimetavalise täissihitise kasutamine. Tegusõnade rektsioone.

3. Ees- ja tagasõnade kasutamine. ma-infinitiivi käänded. des-vorm. Sõnade järjekord.

Tekstid ja sõnavara õpiku § 36 - 50 põhjal. Lisaks sellele loetakse erialaseid artikleid ajalehest.

Vestlusteemad: 1) Suvepuhkus.

2) Meie praktikumid.

3) Kolhoosis.

4) Kaupluses.

5) Pangas.

6) Minu tulevane elukutse.

Koostanud E. Turu.

T Ä I E N D U S Ü L D P R O G R A M M I L E
P E D A G O O G I L I N E P R A K T I K A
eesti filoloogia osakonna IV - V kursusele.

Ettevalmistusena pedagoogiliseks praktikaks kuulab IV kursus poole metoodika kursusest enne I praktikavooru, tutvub nii keeleõpetuse kui ka kirjanduse metoodika põhiküsimustega ja tööga keskastme klassides ning saab ettevalmistuse õppetundide planeerimiseks, andmiseks ja analüüsimiseks. Enne II voo ru viiakse metoodikakursus lõpule (8. sem.), süvenemisega vanema astme metoodikasse. Va hetult enne praktikavooru saavad üliõpilased metoodikult praktilisi näpunäiteid, vastavalt kooliastmele ja töö iseärasustele.

Pedagoogilise praktika I ja II etapi kestel peavad praktikandid õpetaja ja metoodiku juhendamisel omandama järgmisi oskusi ja vilumusi:

planeerida ainet õppetunniks ja sisustada tunnikon-
pektid vajaliku metoodilise mitmekesisusega ning esitada
need eelkaitsmise korras rühmale tutvumiseks;

viimasteks tundideks koostada konspektid iseseisvalt
(võimalikult ilma õpetaja abita), kaks (1 keele ja 1 kir-
janduse) neist esitada koos päevikuga;

arendada kõigis tundides õpilaste kõne- ja kirjaku-
tuuri;

läbimõeldult ja hea kujundusega kasutada klassitahv-
lit ja käsitahvli t õppeprotsessi kõigis osades;

grammatikatunnis rakendada iseseisvalt koostatud et-
teütlust või mitme ülesandega kontrolltööd, see parandada,
hinnata ja tagastada - ainele vastava punktide arvestusega
ja hindamiskoefitsiendiga;

rakendada kõiki kontrollimooduseid - frontaalset ja
individuaalset, suulist ja kirjalikku, tahvli kasutamisega
ja tihendatud kontrollina;

tutvuda kohustusliku lektüüri ga, klassivälise lektüü-
ri juhtimisega ja kooli raamatukoguga;

organiseerida iseseisvalt või abistavalt üks kirjan-
dus- või keeleringi üritus (kirjandus-, keele- või rahva-

luuleõhtu, viktoriin, kirjanduslik kohus, teatri- või kinokülastus koos järgneva arutlusega vm.).

I e t a p i l (4.-8. kl.)

g r a m m a t i k a t u n d i d e s rakendada nii induktiivset (uus aine) kui ka deduktiivset (kordamisteema) meetlust, mitmekesiseid iseseisva töö vorme tunni eri osades (kirjaliku tööjuhendiga, õpiku abil, suuliselt jt.);

kasutada teemakohaseid näitlikke vahendeid (tabel, plakat, lipikud, aplikatsioonid, diafilm), selle hulgas vähemalt üht omavalmistatud näitlikustamis- või harjutusvahendit;

k i r j a n d u s t u n d i d e s arendada kõne- ja jutustamisoskust, rakendades eri laadi jutustamismooduseid (tekstilähedane, konspektiivne, valiv või avardav);

juhendada kavade koostamist nii lugemispaladega kui ka kirjanditega seoses;

sisustada üks kõnearendustund või lugemispala dramatiseering; parandada, analüüsida ja hinnata üks kirjand või ümberjutustus; kasutada mõnd tehnilist vahendit (heliplaat, magnetofon, diaprosjektor);

II e t a p i l

arvestada vanuseastmele kohandatult kõike eelmist;

koostada õpetajalt saadud andmeil ajajaotusplaan ettenähtud tundideks;

10 praktikatunni hulgas anda vähemalt 2 keeleõpetuse tundi (11. klassis kordamisteema);

koostada keeleline kontrolltöö, näit. kordamistest (või ka kodune kordamisteemaga kontrolltöö), see parandada, hinnata ja analüüsida;

k i r j a n d u s t u n n i s programmijärgi avardamiseks juhendada ja rakendada üks vaidlustund või

tund õpilasreferaadiga või

diafilmi või kitsasfilmiga;

parandada, hinnata ja analüüsida vähemalt üks kirjand;

s t a ž ö ö r i p r a k t i k a l

planeerida ja sisustada iseseisvalt õppetunde noorema ja vanema astme klassis;

rakendada kõiki eelvoorudes omandatud töövõtteid ja kogemusi;

abistada maha jäävaid õpilasi;

hinnata iseseisvalt õpilaste kõiki suulisi ja kirjalikke ülesandeid ning nende kogu tööd õppeveerandi lõpul;

jälgida analüüsivalt õppetaset ja õpetamistingimusi oma klassides, selgitada neid määravad tegurid, ühtlasi efektiivsemad töövõtted oma aines, teha kõigest lühikokkuvõtte stažööripraktika päevikus ja suuliselt aru anda lõpukonverentsil.

P r a k t i k a t u l e m u s e d võetakse I ja II etapil kokku nii ainealase kui ka klassijuhatajatöö põhjal, arvestades ühtlasi praktikandi ettevalmistust, töödistsipliini, analüüsimisoskust praktikapäeviku põhjal ja kõigi kirjalike materjalide vormistamise korrektsust. Lõpphinde fikseerimisel stažööripraktika lõpul võetakse arvesse ka varasemate voorude töö, koolipoolne iseloomustus ja praktikandi esinemine lõpukonverentsil.

Koostanud G. Laugaste.

eesti filoloogia osakonna II kursusele.

Kevadsemestri lõpul 72 tundi.

Praktika eesmärk. Leksikograafilise praktika ülesandeks on tutvuda sõnastikulise tööga ja koguda materjali eesti vanema kirjakeele sõnavara esinemuse kohta, sedeldades selleks kõige vanemast kirjakeelest kõik vastavates tekstides leiduvad sõnad. Saadud sedelkartoteek peab kujunema aluseks eesti vanema kirjakeele (XVI ja XVII sajand) sõnastikule.

Praktika on seotud eesti kirjakeele ajaloo kursusega (II kursusel) ja leksikograafia erikursusega (eesti keele eriharule vanemal kursusel).

Praktika ettevalmistus. Eesti kirjakeele ajaloo üldkursuse raamides saavad üliõpilased kujutluse eesti vanema kirjakeele erijoontest, selle ortograafiast ja sõnavarast. Enne sõnade sedeldamisele asumist antakse üliõpilastele ülevaade leksikograafia põhimõistest (sõna, selle tähendus ja vormid; sõnaraamatud ja sõnastikud ning nende liigid; sõnartikkel, selle koosseis; sõnaraamatu tüübi sõltuvus vastava sõnaraamatu ülesandest jne.). Samuti selgitatakse, missugused ülesanded on koostataval vanema kirjakeele sõnaraamatul (näidata, millal tuli üks või teine sõna eesti kirjakeeles tarvitusele, missugune oli ühe või teise autori või ajajärgu sõnavara).

Praktika ettevalmistusel tutvutakse lähemalt gooti trükitähestikuga ja hoiatatakse tähtede (eriti suurtähtede) äravahetamise eest.

Praktika organiseerimine ja juhendamine. Leksikograafilise praktika toimub eesti filoloogia osakonna II kursuse üliõpilastele kevadel (1.-15. juulini) kahe nädala jooksul 72 töötundi ulatuses. Praktikat juhendavad õppejõud. Praktika ülesanded määrab kateeder. 1972. a. kevadise praktika ülesandeks on jätkata H. Stahli raamatu "Hand- und Hauszbuch" teksti sõnasõnalist läbitöötamist, samuti H. Gösekeni grammatikas "Manuductio ad Linguam Oesthonicam" leiduva saksa-eesti sõnaraamatu ümberpöörämist eesti-saksa sõnaraamatuks. Ümber-

kirjutatud sõnasedelid vaatab juhendav õppejõud kohe läbi, kontrollib ja laseb vead parandada. Lõpuks järjestatakse vastav materjal tähestikuliselt.

Praktika sisu. Praktika sisuks on vastavate materjalide kopeerimine ja kandmine sõnasedeleile. H. Stahli sõnvara sedeldamiseks lõigatakse vastavast paljundatud tekstist välja eesti- ja saksakeelne lause, kus antud sõna esineb, kleebitakse laused sedelile, kriipsutatakse eestikeelses lauses vaadeldav sõna alla ja kirjutatakse sedelile märksõna, tekstis esinev vaadeldav sõna, samuti lehekülg, kus vastav sõna raamatus leidub. Vajaduse korral lisandatakse sõna tähendus. Gösekeni sõnaraamatu sedeldamisel märgitakse samuti esikohale eestikeelne märksõna, selle järele Gösekeni sõna sel kujul, nagu see sõnaraamatus antud, edasi vastav saksa-eestikeelne sõnaartikkel Gösekenist ja grammatika lehekülg. Abivahenditena kasutatakse sõna tähenduse selgitamiseks ja õige märksõna leidmiseks Wiedemanni eesti-saksa sõnaraamatut ja teisi võrdlusmaterjale.

Praktika tulemused. Praktika tulemusena esitab iga üliõpilane praktika jooksul valminud sõnakartoteegi nõuetekohaselt järjestatult, samuti aruande, kus on märgitud tööaeg tundides iga päeva kohta ja materjali laad ning hulk, s.o. läbitöötatud lehekülgede hulk ja vastavate lehekülgedelt iga päeva kohta saadud sõnasedelite arv, kinnitatult juhendaja poolt.

Praktika analüüs ja tulemuste hinnang. Praktika hindamisel arvestatakse 1) käe kirja selgust ja sedeli täitmise korrektsust, 2) töö täpsust, s.o. et ei oleks töö kirjutamisel tähti vahele jäetud, üht tähte teisega asendatud, sõnu valesti ära kirjutatud vm., 3) töö hoolikust, et ei oleks sõnu vahele jäetud ega ülearuselt kirjutatud, 4) sõnade õiget tõlgendust, s.o. et oleks saksakeelsest sõnast tekstis õigesti aru saadud, teksti õigesti mõistetud, 5) töö jõudlust, s.o. sõnade arvu, mis on praktika jooksul sedeldatud. Et juhendaja töö käigus pidevalt kõik täidetud sõnasedelid läbi vaatab ja vead ning vahelejätmissed parandada laseb,

ühtlasi ka pidevalt töökaiku jälgib, siis ei ole raskusi töö objektiivsel hindamisel. Töö lõpetamisel arutletakse tehtud töö veel kord läbi, tehakse kokkuvõtteid töö tulemustest ja hinnatakse iga üliõpilase tööd, kusjuures hindamisest võtavad osa kõik praktikat juhendanud õppejõud ja kateedri juhataja. Aruanne aastase töö kohta esitatakse kateedrile.

Koostanud A. Kask.

MURDEPRAKTIKA

eesti keele eriharu II ja IV kursusele.

72 tundi (5. - 12. juulini).

Praktika eesmärk. Murdepraktika ehk dialektoloogilise praktika eesmärgiks on tutvustada üliõpilasi eesti murdekogumistööga ja selle meetoditega, et üliõpilased oleksid võimelised murdekeelt foneetilises transkriptsioonis kirja panema, murdeainestikku vastavate küsitluskavade abil ülesannete kohaselt koguma ja süstematiseerima. Praktika jooksul tutvuvad üliõpilased lähemalt ühe eesti murrakuga, õpivad nägema ja kirjeldama selle erijooni. Kogutud materjal säilitatakse eesti keele kateedri murdekogus ja selle alusel saavad üliõpilased ja teised uurijad koostada vastavaid uurimistöid, näit. kursus- ja diplomitöid.

Murdepraktika on tihedalt seotud eesti dialektoloogia kursusega, olles selle otseseks praktiliseks rakenduseks.

Praktika ettevalmistus. Murdepraktika ettevalmistus toimub ühelt poolt seoses vastavate teoreetiliste kursustega, nagu seda on foneetika osa sissejuhatuses keeleteaduse ja eesti dialektoloogia. Lisaks sellele aga toimub enne praktikat üliõpilaste spetsiaalne instrueerimine, kus kontrollitakse foneetilise transkriptsiooni oskust ja tehakse sellekohaseid harjutusi, selgitatakse lähemalt murdeainestiku kogumisviise ja korraldatakse eelharjutusi, näiteks selle kohta, kuidas jutustatud tekste üles kirjutada või helilindistada, kuidas küsitluskavade järgi häälikulist või morfoloogilist ainestikku koguda jne. Samuti tutvutakse vastavate murdematerjalidega, mis sellest murrakust varemalt kogutud.

Praktika organiseerimine ja juhendamine. Kohustuslikku murdepraktikat eesti keele eriharu üliõpilastele juhendab ekspeditsiooniga kaasasolev õppejõud, kes aitab üliõpilastel keelejuhte valida, töötab rühmaga algul ühiselt, õpetades murdekõne transkribeerimist, küsitluskavade järgi materjali kogumist, tekstide helilindistamist, kontrollib

pidevalt üliõpilaste tööd vastavate ülesannete kohaselt, vaatab kogutud materjali läbi ja laseb need nõuetekohaselt parandada.

Dialektoloogiline praktika toimub IV (keeleserialal ka II) kursuse lõpul juuli algupoolel. Praktika koht ja ülesanded, samuti juhendajad määratakse kateedri poolt vastavalt ülesannetele, kusjuures töötamiseks valitakse murrak, kust seni nii TRÜ kui ka KKI kogujate poolt on vähe materjali kogutud.

Praktika sisu. Praktika sisuks on mitmesuguste murdematerjalide kogumine. Tähtsamateks murdematerjalide liikideks on 1) murdetekstid (nii kuuldelised kui magnetofonilised), 2) murde häälikuline ja morfoloogiline ülevaade ja 3) murdesõnavara ja toponüümika. Kõikidele üliõpilastele on kohustuslik murdetekstide ja murdesõnade kogumise metoodika tundmine ja vastavate materjalide kogumine. Individuaalseteks ülesanneteks on küsitluskavade ja tekstilise materjali põhjal 1) häälikulise materjali kogumine konsonantismi alalt või 2) vokalismi alalt või 3) morfoloogilise materjali kogumine käänamise või 4) pööramise alalt, samuti 5) sõnavara kogumine mingi mõistelise ala (näit. kalade, lindude, seente jne. rahvapärased nimetused, mingi tööala sõnavara vm.) või 6) kohanimed kogumine mingilt piiratud maa-alalt või 7) mingid muud spetsiaalsed ülesanded (näit. seoses diplomitöö teemaga).

Materjali kogumiseks saavad üliõpilased kasutada kateedri poolt koostatud "Küsimustikku eesti murdeainestiku kogumiseks" (TRÜ rotaprint, 1958), kus on antud üksikasjalikud instruktsioonid murdematerjali kogumiseks, alates materjali transkribeerimisest, kogutud materjali vormistamisest (näit. murdesõnade sedelite täitmine), mitmesugustest kogumisviisidest ning lõpetades murdepäeviku täitmisega ja keelejuhtide kohta vastavate andmete märkimisega. Siin on ühtlasi antud ka valitud küsitlusmaterjal mitmesuguste materjaliliikide kogumiseks.

Praktika tulemused. Antud ülesannete kohaselt kogutud materjal kirjutatakse parandatult vastavale paberile (tekstiline materjal vihikukaustas, sõnavaraline materjal sedelitel) ja loovutatakse juhendaja kaudu kateedrile septembrikuu esimesel poolel (kahe nädala jooksul alates õppetöö algusest). Samuti esitatakse koos tööga ka vormikohaselt täidetud aruanded ja päevik.

Praktika analüüs ja hindamine. Pärast tööde loovutamist ja läbivaatamist ning hindamist korraldatakse praktikat osavõtjate konverents juhendaja ja kateedrijuhataja osavõtul, kus arutletakse läbi tööd, märgitakse nende tugevad ja nõrgad küljed ja antakse hinnang tööle, samuti selgitatakse, mida on vastava murraku uurimine andnud uut teadusele, aga samuti ekspeditsioonist osavõtjaile.

Esitatud tööd köidetakse vastavatesse kaustadesse, katalogiseeritakse ja säilitatakse kateedri murdekogus. Ühtlasi koostatakse ka aasta jooksul kogutud murdematerjali koondaruanne, mis esitatakse kateedrile.

Koostanud A. Kask.

ПРОГРАММЫ ПРЕПОДАВАНИЯ ЭСТОНСКОГО ЯЗЫКА

На эстонском языке

Тартуский государственный университет

СССР, г. Тарту, ул. Кликколи, 18

Vastutav toimetaja A. Kask

=====
TRÜ rotaprint 1971. Paljundamisele antud
21. XII 1971. Trükipoognaid 4,88. Tingtrüki-
poognaid 4,54. Arvestuspoognaid 3,54. Trüki-
arv 350. Paber 30x42. 1/4. MB 07666.Tell.
nr. 1100.

H i n d 20 kop.

Hind 20 kop.

32

577

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00517093 3